

Jyrki Talonen

Samurait – taistelukentiltä tietokonekonsoleihin (ref.)

Samuraiden historiasta on maailmalla kirjoitettu paljon. Heidän historiallista mielikuvaansa ovat muokanneet niin populaarikulttuuri, elokuvat ja romaanit kuin kamppailulajit sekä lajien oppaat ja harrastajat. Samurait on monesti rinnastettu länsimaiden ritarimantiikkaan, kuten partioliikkeen perustaja Robert Baden-Bowell teki kirjoissaan. Modernit budōlajit ovat levinneet ympäri maailmaa ja osasta on tullut jopa olympialajeja. Kuitenkin vasta viime aikoina länsimaissa on ollut mahdollisuus harrastaa vanhempia japanilaisia soturitaitoja – koryū bugeitä.

Moderneja budōlajeja on harjoiteltu maassamme jo vuosikymmeniä ja niistä on julkaistu lukuisia tutkimuksia eri tieteenaloilta. Suomessa historian laitoksille on tehty aiheesta neljä pro gradu -tasoista tutkielmaa: Risto Tenhusen *Ipponista kokaan. Judon lajikehitys Suomessa* (1992), Jyrki Talosen *Karaten monet kasvot. Karaten monimuotoisuus ja sulautuminen suomalaiseen liikuntakulttuuriin vuosina 1967–1999* (2002), Mika Levyn *Aikidon tie suomalaiseen liikuntakulttuuriin* (2006) ja Sami Sarpakunnaksen *Molskille vai tatamille? Tutkielma kamppailulajien harrastamisen kehityksestä Suomessa 1960-luvulta nykypäivään* (2009).¹

Opinnäytetöiden ulkopuolelta voidaan mainita taekwondon historiaa ja harjoittelua valottava Jari Hintsasen, tutkimukselliset kriteerit täyttävä, teos *Taekwondo. Jalan ja käden tie* (2014) – vaikka tiukasti rajaten taekwondo ei korealaislähtöisenä budōlaji suoranaisesti olekaan. Ilpo Jalamon ja Jyrki Talosen teoksessa *Renkaita vedessä – ajatuksia kamppailutaidoista* (2011) akateemisiin tutkimuksiin ja aikalaiskirjallisuuteen viitaten tarkastellaan muun muassa itämaisiin lajeihin toisinaan liittyvien uskontojen taustoja ja arvioidaan historiallisina tosiasioina esitettyjä väittämiä. Lisäksi on huomioitava tietokirjailija Tero Laaksosen kaksi haastattelukokoelmaa suomalaisista kamppailulajivaikuttajista: *Kamppailijoita dojolta tatamilta* (1992) ja *Suomalaiset kamppailulajien tekijät* (2010).

Pelkästään samuraita käsitteleviä akateemisen tason tutkimuksia on Suomessa kirjoitettu yllättävän vähän, ja samalla käsitys erilaisista japanilaisista kamppailuperinteistä sekä niiden yhteyksistä – tai eroista – on jäänyt tutkimuskirjallisuudessa osin epäselväksi. Janne Malkki on tehnyt vertailevan opinnäytetyön *Ritarit ja samurait. Kaksi soturiperinnettä läntisissä historiallisissa vertailuissa* (1999). Samuraikulttuurin asiantuntijoiden laatima teos *Samuraiden aika* (2004) liittyy puolestaan Vapriikin, Kunstkameran ja Malmön museoiden näyttelyyn ”Samurai – Tuhat vuotta kulttia ja kulttuuria”.

Alan suomalaiset harrastajat ovat myös laatineet julkaisun *Bu, soturin ammatti* (Hashi 20/1998). Suomalainen kamppailulajien pitkäaikainen ammattiopettaja, myös useampia koryū bugei -koulukuntia harjoitellut Kai Koskinen puolestaan on julkaissut samuraikulttuuria käsittelevät teokset *Hontai Yoshin Ryu: Perusteet* (2008) sekä käännöksen japanilaisen miekkalegendan Miyamoto Musashin (1584–1645) klassikosta nimellä *Kaksi taivasta yhdessä – Miyamoto Musashin tie* (2011).

Tässä katsausartikkelissa lähdän tarkastelemaan samuraikulttuurin kautta japanilaisten kamppailulajien harjoittelua ja filosofiaa sekä niiden muuttumista ja leviämistä globaaliksi ilmiöksi. Samalla pohdin samurai-perinnettä, sen uustulkintoja ja jopa tietoista vääristelyä erilaisten tarkoituserien ajamiseksi.² Lopussa tarkastelen budōlajien ja koryū bugein integroitumista suomalaiseen liikuntakulttuuriin.

Samurailuokan muodostuminen

Japanin soturiluokaksi myöhemmin kehittynyt järjestelmä nousi Heian kauden (794–1185) alkupuolella. 800-luvun vaihteessa keisarillinen hallinto kehitti sotilasorganisaation, joka oli muokattu kiinalaisen Tang-dynastian mallin mukaan ja sovitettu japanilaisiin tarpeisiin. Sotajoukkoja oli aluksi vain keisarilla, mutta myös paikalliset maanomistajat alkoivat koota yksityisiä armeijoita puolustamaan alueitaan. Sotia ja konflikteja varten värvätyistä, pikaisen sotilaskoulutuksen saaneista, ihmisistä alettiin siirtyä sotilaisiin, joilla oli yksityisesti hankitut varusteet ja henkilökohtaisesti hankittu ammattitaito. Heitä alettiin pian kutsua nimellä *buke* (sotilassuku) tai *bushi* (sotilas, ”herrasmies”). Kansa käytti heistä nimitystä *samurai*, joka on johdannainen sanasta *saburau*. Se tarkoittaa kirjaimellisesti ”hän joka palvelee”. Yläluokan alaportaille kuuluvat nuorukaiset saivat nyt mahdollisuuden osoittaa sotilaallisen kyvykkyytensä ja samalla tilaisuuden sosiaaliseen nousuun. Samurait toimivat taistelujen välissä paljon myös muissa työtehtävissä, jotka riippuivat heidän asemastaan ja yhteiskunnallisesta tilanteesta. Jotkut työskentelivät jopa enemmän maanviljelijöinä kuin sotilaina. Heidän asemaansa erillisenä luokkana ei myöskään tässä vaiheessa ollut vahvistettu lainsäädännöllisesti.³

Samuraiden koulutuksessa pyrittiin sosiaalisesta asemasta riippuen korostamaan käytännön taistelutaitojen lisäksi kirjoitus- ja lukutaitoa sekä henkisessä kasvatuksessa muun muassa rohkeutta. Jälkimmäistä voitiin kehittää esimerkiksi lähettämällä yöllä samuraiperheen poikalapsia teloituspaikeille varastamaan teloitettujen korva tai merkitsemään pää muulla tavalla. Samurait saattoivat jo lapsena totutella surmaamiseen vaikkapa tappamalla koiran ja myöhemmin murrosiän paikkeilla teloitamalla miehen. Näin nuorukainen oli tottunut kuoleman kohtaamiseen eikä joutunut taistelukentällä hämilleen.⁴

Genpei-sota syttyi 1100-luvulla kahden suuren suvun, Tairan ja Minamoton välillä, ja päättyi jälkimmäisen voittoon. Tästä alkoi Kamakura-kausi (1185–1333), kun Minamoto Yoritomo julistautui sotilashallitsijaksi eli *shōguniksi*. Shōgunin hallitusta kutsuttiin nimellä *bakufu* eli kenttäpäämaja. Vähitellen koko Japanin klassinen, hoviin perustuva, poliittinen järjestelmä romahti sotilashallitsijoiden ja paikallisten feodaaliherrojen tieltä. Keisari oli silti muodollisesti maan ylin hallitsija.⁵

1400-luvun lopulla valta oli Japanissa käytännössä siirtynyt muutamalle feodaalijohtajalle (*daimiolle*), joiden asema perustui ennen kaikkea heidän henkilökohtaisiin armeijoihinsa ja alueiden hallintaan. Tästä poliittisesta hajanaisuudesta seurasi lähes jatkuva, 150 vuotta kestänyt sotien kausi. Maahan tuli vuonna 1543 portugalilaisten kauppiaiden välityksellä lunttulukkoinen kivääri. Japanilaiset asesepät alkoivat tehdä niitä myös itse, mutta kesti vielä kolme vuosikymmentä ennen kuin kivääristä vähitellen muodostui taistelukentällä merkittävä jalkaväen ase.⁶

Samurait eivät olleet ainoita aseistautuneita joukkoja Japanissa. Luostareiden soturimunkkien (*sōhei*) lisäksi maalaisten muodostamat mellakoitsijat (*ikeki*) muodostivat aseellisia joukkoja. Toyotomi Hideyoshi (1539–1598) antoi vuonna 1587 määräyksen riisua aseista kaikki muut paitsi samurait. Hän teki seuraavaksi sotaretken Koreaan samuraiarmeijansa kanssa (1592–1598). Samurai Yoshino Jinzaemon kirjoitti erään taistelun tapahtumista seuraavasti: ”Me tapoimme kaikki miehet, naiset, lapset, jopa kissat ja koirat. Jotkut yrittivät ilmeisesti anoa armoa menemällä polvilleen ja laittamalla kädet yhteen, mutta emme ymmärtäneet mitä he sanoivat, joten tapoimme heidätkin.” Samuraikulttuurin kuuluva verikosto aiheutti helposti kierteen, joten taistelussa hävinneen osapuolen lähes koko suku pyrittiin joskus surmaamaan koston pelossa.⁷

Kiri-sute gomen puolestaan tarkoitti kirjaimellisesti ”oikeutta leikata ja lähteä”. Se oli vanha Japanin feodaalijajan tapa, joka antoi samuraille oikeuden surmata välittömästi alempaan yhteiskuntaluokkaan kuuluva samurain kunniaa loukannut henkilö. Oikeuden väärinkäytöstä oli kuitenkin rangaistuksena teloittaminen ilman mahdollisuutta rituaaliseen itsemurhaan eli *seppukuun*.⁸

Tsujigiri tarkoitti ”surmaamista risteyksessä”. Kehitettyään uuden kamppailutyylin tai aseensa, tai saatuaan uuden miekan samurai kokeili toisinaan näiden tehokkuutta hyökäten jonkun viattoman, alempaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvan ohikulkijan kimppuun, yleensä öisin. Kertomukset samuraiden taisteluista, koulutuksesta ja tapakäytännöistä muovaavat lukijalle kuvan karaistuneista satureista, jotka olivat käytännön tasolla kaukana myöhempien aikojen romantisoidusta samurai-käsitteestä.⁹

Populaarikulttuurissa ja etenkin budōkirjallisuudessa systemaattisesti sivuutettu aihe on samurai-kulttuurin institutionalisoitu homosek-

suaalisuus, jonka juuret juontuvat buddhalaisiin luostareihin. McLelandin mukaan feodaalijajan Japanissa aikuinen samuraimies saattoi tavallisen perhe-elämän lisäksi – tai sen sijasta – solmia homoeroottisen suhteen sellaisen samurai-luokkaan kuuluvan nuorukaisen kanssa, joka ei vielä ollut suorittanut aikuistumisseremoniaansa. Tapaa kutsuttiin nimellä *nanshoku* tai *wakashudō*, joka muodostui käsitteeksi ”nuorukaisten tie” tai ”nuorten miesten tie”, lyhyemmin *shudō*. Tätä pidettiin tärkeänä osana samuraiden tapakulttuuria, sitä sääтели tiukka etiketti ja se inspiroi myös useita taiteilijoita sekä kirjailijoita. Miesten välisiin eroottisiin suhteisiin ei liittynyt kummankaan osapuolen määrittelemistä naismaiseksi tai feminiiniseksi, joten molemmat saattoivat säilyttää maskuliinisuutensa ja miesidentiteettinsä. Tämä ajatusmalli sopi hyvin samuraiden maskuliiniseen ja sotilaalliseen elämäntapaan. Wakashudōn perinne kukoisti etenkin 1500–1700-luvuilla. Vastaavanlainen tapa on ollut varsin yleinen tai ainakin hyväksytty myös muiden soturikansojen keskuudessa esikristillisenä ja esi-islamalaisena aikana, kuten intiaaneilla, kelteillä, kiinalaisilla, viikingeillä sekä antiikin kreikkalaisilla ja roomalaisilla.¹⁰

Taistelukentille suunnitellut samuraiden varhaiset taidot perustuivat aseiden käyttöön, yleensä haarniskoituna. Kuvassa vanhaan samuraihaarniskaan puukeutunut soturi 1860-luvulta. (Kuva: Wikimedia Commons)

Edellä olevasta tekstistä voisi päätellä samuraiden muodostaneen pelkätään väkivaltaisen yhteiskuntaluokan, mutta heidän kulttuurinsa ulottui pitkälle yli sotilaallisen elämäntavan sulauttaen itseensä teatterin, kirjallisuuden, kuvataiteen ja musiikin hienoimmat aikaansaannokset. Samurai-luokkaan kuului myös erinomaisia poliitikkoja, omaperäisiä filosofi- ja runoilijoita, lahjakkaita kuvataiteilijoita sekä merkittäviä tuon ajan japanilaisia tiedemiehiä. Samuraiden ajan monet parhaimmat aikaansaannokset kuuluvat japanilaiseen kulttuuriin vielä nykypäivänä. Useat perinteiset taidot juontuvat samuraiden aikakaudelle kuten esimerkiksi *ikebana* (kukkien asettelu), *cha no yu* (teeseremonia) ja nō-teatteri.¹¹

Koulukuntien kirjo

Termit *budō* (soturin tie), *bujutsu* (soturitaidot) ja *bugei* (kamppailulajit) ovat saaneet nykyaikana täsmällisyyteen pyrkivät, toisistaan poikkeavat määritteet puhuttaessa japanilaisten kamppailulajien monista tavoitteista ja käytännöistä. *Koryū bugei* puolestaan viittaa ennen Meiji-restauraatiota (1867–1868) perustettuihin koulukuntiin. Tämänkaltaisen termien täsmällinen käyttö on moderni sovellutus historiallista, teknistä ja taktista analyysiä varten. Niiden siirtäminen sellaisenaan varhaisempiin aikoihin on anakronismia eli käsitteiden käyttöä sellaisissa historiallisissa yhteyksissä, joissa aikalaiset eivät noita termejä tai sanoja modernissa muodossa käyttäneet.¹²

Japanissa erilaiset kamppailutaitojen koulukunnat (*ryū*, *ryūha* tai *ryūgi*) alkoivat muodostua 1500-luvulla. Tuohon aikaan japanilaisessa yhteiskunnassa oli muutenkin suuntaus eri aloilla tiedon sekä opetuksen systematisointiin ja siirtämiseen muodollisten ritualisoitujen liikesarjojen, katojen, avulla. Samalla koulukunnissa otettiin käyttöön sertifikaattijärjestelmä taidon osaamisen merkiksi. Ryū voidaan määritellä tyyliksi, systeemiksi, metodiksi tai tavaksi, mutta myös koulukunnan filosofiaksi tai koulun tekniikoiden yhteiseksi nimittäjäksi. Japanissa se ymmärretään myös ”eläväksi traditioksi”. Koulukunnan pohjan tuli rakentua yhteisille periaatteille, joita sovellettiin eri osa-alueilla niin aseellisessa kamppailussa eri aseilla kuin aseettomanakin. Ryūn tarkoituksena ei ol-

lut kehittää suoranaisesti fyysisiä taitoja vaan siirtää eteenpäin tietoa. Tässä ajatusmallissa koettiin, että taitoa ei voinut oppia tai opettaa, sen saattoi omaksua vain omakohtaisen käytännön harjoittelun kautta. Opetus oli pääasiassa sanatonta, oppilas seurasi opettajansa mallisuoritusta ja esimerkkiä.¹³

Tultaessa 1400–1500 -luvulle katoista oli tullut keskeinen harjoitusmetodi soturien keskuudessa. Friday toteaa, että katojen pedagogiset juuret juontuvat muun muassa kungfutselaiseen ritualistiseen opetusmetodiin. Toisaalta soturit liikkuvat tuolloin maakunnista toiseen käyden eritasoisia haasteotteluita (*musba shugyō*) ja saaden näin kokemusta vapaamuotoisista tilanteista. Soturin kamppailullinen koulutus muodostui tuolloin siis näistä kahdesta elementistä.¹⁴

Bugei Jūhappan oli luettelo 18 taidosta, joita samurai-soturi harjoitteli feodaaliajan Japanissa. Kyseessä ei ollut vakiintunut luettelo vaan eri aikakausina, tehtävien ja tarpeiden mukaan joitakin osa-alueita painotettiin tai korvattiin jopa kokonaan toisilla. Tietyt periaatteet kuitenkin säilyvät. Vaikka esimerkiksi jousen ja nuolen käyttö taistelukentällä vaihtui osittain kivääreihin, pitkän kantaman aseistusta tarvittiin joka tapauksessa. Sodankäyntiä ajatellen myös muun muassa linnoitustaito ja maaston muotojen ymmärtäminen olivat tärkeitä. Vaikka jotkut samurait olivat erikoistuneet tiettyyn osa-alueeseen, soturilla täytyi olla ainakin peruskäsitys muista osa-alueista. Tosin koulutus riippui soturin asemasta: tavallinen jalkavaen sotilas oli perehtynyt ehkä ainoastaan keihään käyttöön ja siihenkin vain sen verran, että osasi pidellä asetta ja edetä. Koryū bugei -koulukunnat olivat ja ovat edelleen myös keskenään hyvin erilaisia.¹⁵

Taistelukentille suunniteltua painia kutsuttiin lukuisilla eri nimillä. Eri aikakausilla ja tehtävissä käytettyjen haarniskojen liikkuvuus ja suojaavuus määrittivät pitkälti millaista käsikähmäkamppailua oli mahdollista tai kannattavaa toteuttaa. Aseettomat iskut olivat tämänkaltaisessa kamppailussa monesti toissijaisia. Nämä painijärjestelmät eivät perustuneetkaan aseettomaan kamppailuun, vaan apuna käytettiin aseita, kuten esimerkiksi tikareita, joilla oli mahdollista iskeä joko suojuksien läpi tai niiden välistä. Monesti kehon liikkuminen ja tekniikat olivat näissä lähikamppailujärjestelmissä hyvin erilaisia kuin myöhemmin rauhallisemmalla Edo-kaudella (1600–1868) kehitetyissä aseettomissa painisysteemeissä.¹⁶

Taistelutekniikat siviilitaidoiksi

Japanissa kolme sotilasjohtajaa armeijoiheen, Oda Nobunaga (1534–1582), Toyotomi Hideyoshi (1539–1598) ja Tokugawa Ieyasu (1543–1616) eliminoivat lopulta suurimman osan pienemmistä daimioista. Vuonna 1600 ratkaisevassa Sekigaharan taistelussa hävinneinä osapuolina olleet samurai-perheet sijoitettiin Japanin ääriprovinssihin ja Ieyasun puolella olleet saivat hyvät alueet maan keskeltä. Vuonna 1603 Tokugawa Ieyasu otti tittelikseen shōgun ja muodosti Japaniin koko maan kattavan ns. kolmannen sotilashallinnon. Vähitellen alkoi ns. Pax Tokugawa – lähes 250 vuotta kestänyt rauhan kausi. Se merkitsi samalla erilaisten vanhojen tapakäytäntöjen, kuten tsujigirin, saattamista tiukemman valvonnan alaiseksi.¹⁷

Edo-kauden (1600–1868) alussa tuli voimaan ensimmäistä kertaa selkeä luokkajako, jossa samuraiden perinnölliseksi muuttunut erityisasema ja oikeudet omana yhteiskuntaluokkana vahvistettiin lailla. Taistelevista sotureista tuli samalla sotien puuttuessa vähitellen enemmänkin miekkaa kantavia virkamiehiä. Edo-kauden muutaman ensimmäisen vuosikymmenen aikana vanhat tavat kävivät läpi monia muitakin muutoksia. Ensinnäkin samuraiden liikkumista rajoitettiin poliittisista syistä. Toiseksi sotien loppuessa kamppailulajien taitajat eivät enää jakaneet aikaansa sodankäynnin ja opettamisen välillä vaan osa alkoi opettaa ammatikseen. Lisäksi otteluita toisten koulujen oppilaita vastaan alettiin paheksua niin koulukuntien itsensä kuin myös hallinnon taholta.¹⁸

Koulukuntien tekniikoita ei enää juurikaan testattu vapaamuotoisissa kamppailuissa, ja vähitellen uusille opettajille katasta muodostui heidän ainoa kosketuksensa fyysisiin taistelutaitoihin. Jotkut koulukunnat alkoivat vieraantua yhä enemmän taistelukenttien ja kaksintaistelujen reaali maailmasta – hyvästä katasuorituksesta tuli itsessään harjoittelun tavoite ja ainoa taitojen mittari. Alkoi olla yhä vaikeampaa pelkän esityksen perusteella päätellä, ymmärsikö oppilas täysin katan sisältöä. Pelkääntään kata-näytöstä katsomalla saattoi saada väärän käsityksen harjoitteen luonteesta. Esimerkiksi jotkut katat oli suunniteltu opettamaan tiettyjä periaatteita eikä kamppailullisia tekniikoita; jotkut katat puolestaan oli tarkoitettu suoritettavaksi haarniskoituna. Ei myöskään ollut takeita siitä, että jokaisesta sukupolvesta nousisi taitava, tunnollinen ja kamppai-

lullisesti lahjakas henkilö koulukunnan pääopettajaksi. Koulukuntien pääopettajat ovat myöhempinä vuosikymmeninä tai vuosisatoina voineet myös lisätä, poistaa, muuttaa ja jopa unohtaa katoja. Osa muutoksista on ollut tietoisia, osa tahattomia.¹⁹

Jotkut samurait alkoivat lopulta kritisoida katojen painopistettä: niiden katsottiin keskittyvän kauniiseen, mutta sisällöllisesti tyhjään muotoon. Tämä kritiikki johti noin 1750-luvun puolivälissä bambumiekkojen (*fukuro-shinai*) ja suojarvarustuksen kehittämiseen, mikä mahdollisti harjoittelijoiden keskinäisten ottelujen (*shinai uchikomi keiko*) suorittamisen suhteellisen turvallisesti. Tämänsuuntainen kehitys johti myös vastaavien kilpailutyyppeiden miekkailuottelujen ilmaantumiseen. Toisaalta bambumiekoilla ja suojarvarusteilla tehty miekkailun harjoittelu sai kritiikkiä osakseen samasta syystä kuin kataharjoittelukin – epärealistisuudesta. Kaikki miekkailukoulukunnat eivät suinkaan omaksuneet suojuksia harjoitteluunsa ja näin on myös nykyään. Yhä edelleen eri perinnelajeissa käydään kiistelyä siitä, mikä on kata-harjoittelun ja ottelun merkitys sekä kummassa mahdollisesti pitäisi olla painopiste. Kuitenkin Edo-kauden lopulle tultaessa ottelusta suojuukset päällä oli tullut merkittävä harjoitusmetodi. Kilpamiekkailu levisi sittemmin soturiluokasta kaupunkilaisten ja maaseutuväestön keskuuteen.²⁰

Monet Edo-kauden loppupuoliskolla syntyneistä koulukunnista keskittyivätkin enemmän kaksintaistelunomaiseen tilanteeseen kuin taistelukentälle. Japanilaisten koryū bugei -systemien asiantuntija Ellis Amdur on jopa sitä mieltä, että suurin osa säilyneistä ko. kamppailujärjestelmistä on sellaisia, joita ei alun perinkään tarkoitettu taistelukentille vaan kaksintaistelun kaltaiseen tilanteeseen ilman haarniskaa²¹. Joka tapauksessa miekkailutaidot alkoivat soveltua taktisesti paremmin pienen mittakaavan taisteluihin ja kaupunkiympäristön yllättäviin väkivaltatilanteisiin, kuten iaijutsu, (nopean) miekanvedon taito. Vaikka musketeilla oli Japanissakin ollut tärkeä merkitys taistelukentillä, miekkailun harjoittelu ja miekan symbolinen rooli samuraiden identiteetin merkkienä loi tärkeän yhteyden aiemmin eläneisiin japanilaisiin sotureihin.²²

Edo-kaudella alkoi kehittyä myös sellaisia painijärjestelmiä, joita ei ollut tarkoitettu taistelukentälle. *Heijuku kumiuchi* oli tarkoitettu suoritettavaksi tuon ajan tavallisissa vaatteissa, samurailta esimerkiksi pukeutuneena kimonoon ja hakamaan eli perinteiseen takkiin ja housuhamee-

Edo-kaudella (1600–1868) alkoi kehittyä samuraiden siviilielämään ja kaksintais-
teluihin soveltuvia kamppailujärjestelmiä. Vapaamuotoinen ottelu suojavarusteissa
noui joissakin koulukunnissa tärkeäksi harjoitusmetodiksi, josta kehittyi myöhem-
min moderni kendō. Ottelijoita Noma dōjolla vuonna 2007.
(Kuva: Wang Ming, Wikimedia Commons)

seen. Tällainen vaatetus salli taktisesti paljon enemmän mahdollisuuksia erilaisten iskujen (*atemi*) käyttöön. Siitä huolimatta aseettomat iskut oli-
vat edelleen toissijaisia. Samurai oli nimittäin harvoin täysin aseettoma-
na, edes sisätiloissa. Tästä johtuen kumiuchin keskeinen tavoite oli estää
vastustajaa vetämästä asettaan ja toisaalta antaa itselle mahdollisuus ve-
tää esille oma tai vastustajan ase. Tähän pyrittiin kontrolloimalla esi-
merkiksi vastustajan käsiä, etenkin hänen asekkättään, vartalon liikettä,
miekan kahvaa tai koteloa. Vastaavasti toinen osapuoli koetti käyttää
vastatekniikoita, joiden avulla hän kykenisi vetämään aseensa. Molem-
pia taktiikoita opetettiin tavallisesti jū-jutsu-koulukunnissa. *Mutō-dori*
puolestaan tarkoitti vastustajan riisumista aseista tilanteessa, jossa hän
oli jo saanut aseensa esille.²³

Molin mukaan aloitteen ottaminen painottui erityisesti suojelu-
tehtävissä, esimerkiksi samurain toimiessa korkea-arvoisen esimiehen

henkivartijana. Tämä on klassisen jū-jutsun vähemmän tunnettu puoli. Käytännössä se tarkoitti sitä, että jū-jutsukan täytyi joskus saada potentiaalinen hyökkääjä hienovaraisesti hallintaansa ennen kuin todellista uhkaa pääsi edes syntymään. Mikäli tämänkaltaiset hallintatekniikat otetaan pois asiayhteydestään, ne vaikuttavat parhaimmillaankin melko oudoilta ja pahimmillaan epärealistisilta – varsinkin nykypäivän kamppailulajien harrastajille, joilla ei välttämättä ole juurikaan tietoa Japanin vanhasta tapakulttuurista ja yhteiskunnasta.²⁴

Edo-kaudella koulukunnat alkoivat keskittyä myös yhä enemmän tiettyyn kamppailun osa-alueeseen, kuten kenjutsuun (miekkatekniikkaan) tai jū-jutsuun (aseettomaan ja pienaseilla käytävään kamppailuun). Tämä on nähtävissä nykyaikana selvästi esimerkiksi kendōssa, iaidōssa ja jūdōssa. Toki erikoistumalla johonkin asiaan, ihmisen tieto- ja taitotaso ovat siinä todennäköisemmin parempia kuin sellaisen henkilön, joka on harjoitellut laajasti erilaisia osa-alueita. Tietyissä tilanteissa kuitenkin laaja ymmärrys voi olla parempi vaihtoehto kuin huipputaitavuus tilanteessa, joka edellyttääkin perustaitoja aivan muulta sektorilta.²⁵

Tavallisen ihmisen itsepuolustusta

Perinteisten kamppailulajien suosiossa oli ollut merkittävä kasvu 1800-luvun puolivälissä, juuri ennen maan avautumista länteen. Moniin miekkailukouluihin ja Tokugawan sotilashallinnon (*bakufū*) kamppailutaitojen harjoitussaliin palkattiin vain tunnettuja, uuden tyyppistä harjoittelua kannattavia opettajia ja kata-harjoittelua painottavat opettajat jätettiin sivuun. Kun Tokugawa-hallinto kukistui, suurin osa johtajista ja uuden hallinnon kannattajista oli harjoitellut miekkailua suojusten kanssa. Tämä lisäsi entisestään tämänkaltaisen harjoitusmetodin merkitystä ja johti omalta osaltaan aikanaan modernin kendōn syntyyn.²⁶

Pitkän, suhteellisen rauhallisen kauden Japanissa rikkoi amerikkalaisen kommodori Matthew Perryn saapuminen neljällä Yhdysvaltojen laivaston höyrylaivalla vuonna 1853. Perry ympäröi itsensä 60–70:llä aggressiivisen näköisellä sotilaalla, jotka olivat aseistautuneet kiväärein ja miekoin, kulki pääkaupungin läpi ja vaati saada tavata korkeimpia

mahdollisia virkailijoita. Japanilaiset olivat tyrmistyneitä, paitsi suorasu-
kaisesta käytöksestä, myös Perryn miesten uudenaikaisesta aseistukses-
ta. Hänen aseistuksensa ja laivojensa ylivoimaisuus ei lopulta jättänyt
japanilaisille käytännössä muuta vaihtoehtoa kuin avata satamiaan laa-
jemmin Yhdysvalloille kaupankäyntiä varten. Pian tämän jälkeen Alan-
komaat, Iso-Britannia, Preussi, Ranska ja Venäjä vaativat ja saivat sa-
manlaiset etuoikeudet. Japanin sotilaallinen voima oli pahasti jäljessä
länsimaisesta kehityksestä.²⁷

Japanin avautuminen länteen 1850-luvulta lähtien ja nopea teollistu-
minen toivat dramaattisia muutoksia koryū bugein rooliin ja asemaan,
sillä niiden opettamat asetaidot menettivät nopeasti merkitystään mo-
dernin länsimaisen aseistuksen tulviessa Japaniin. Japanin sotilashallinto
(bakufu) kukistui vuonna 1867 ja valta palautettiin keisarille. Tapahtu-
maa kutsuttiin ns. Meiji-restauraatioksi (1867–1868). Samalla pääkau-
punki Edon nimi muutettiin Tokioksi. Meiji-hallinto sulki kaupungeissa
monia kamppailutaitoja opettaneita kouluja ja rohkaisi eurooppalaisiin
esikuviiin pohjaavaa armeijamallia.²⁸

Edo-kauden lopulla perustettujen jū-jutsu-koulujen opetusohjelman
lähtökohtana oli puolustautuminen tavallisissa siviilielämän tilanteis-
sa ja ajatuksena ”voitto myötäilemällä”. Molin mukaan tämä korostui
edelleen Meiji-kaudella (1868–1912), jolloin jū-jutsua yritettiin määritellä
fyysisenä kasvatusmetodinä ja se alkoi kiehtoa laajemmin myös naishar-
rastajia. Alkoi kehittyä uuden tyyppinen jū-jutsu, *shomin tai ippan yawa-
ru*, ”tavallisten ihmisten itsepuolustus”. Shomin yawara oli tarkoitettu
nimensä mukaisesti tavallisille ihmisille. Yleensä sellaisille henkilöille,
joilla oli entuudestaan vähän tai ei lainkaan kokemusta taistelutaitojen
harjoittelusta. Teknisesti ja taktisesti sen sovellutusmahdollisuudet tais-
telukentille olivat rajoitetut.²⁹

Aseharjoittelun väheneminen oli toinen suuri muutos vanhoihin
jū-jutsu-koulukuntiin verrattuna. Tämä merkitsi samalla sitä, että joi-
denkin tekniikoiden asiayhteys ja sidokset nimenomaan aseelliseen
kamppailuun alkoivat harjoittelussa unohtua. Esimerkiksi ranneote ei
sinänsä ollut vaarallinen hyökkäys, mutta pyrkimys sen avulla kontrol-
loida asekkaita muodosti varhaisemmissa jū-jutsu-systeemeissä motiivin
tämänkaltaiselle hyökkäykselle sekä sen vastineille. Koska shomin yawa-
ran tekniikat olivat yleensä luonteeltaan puolustavia, siihen viitattiin toi-

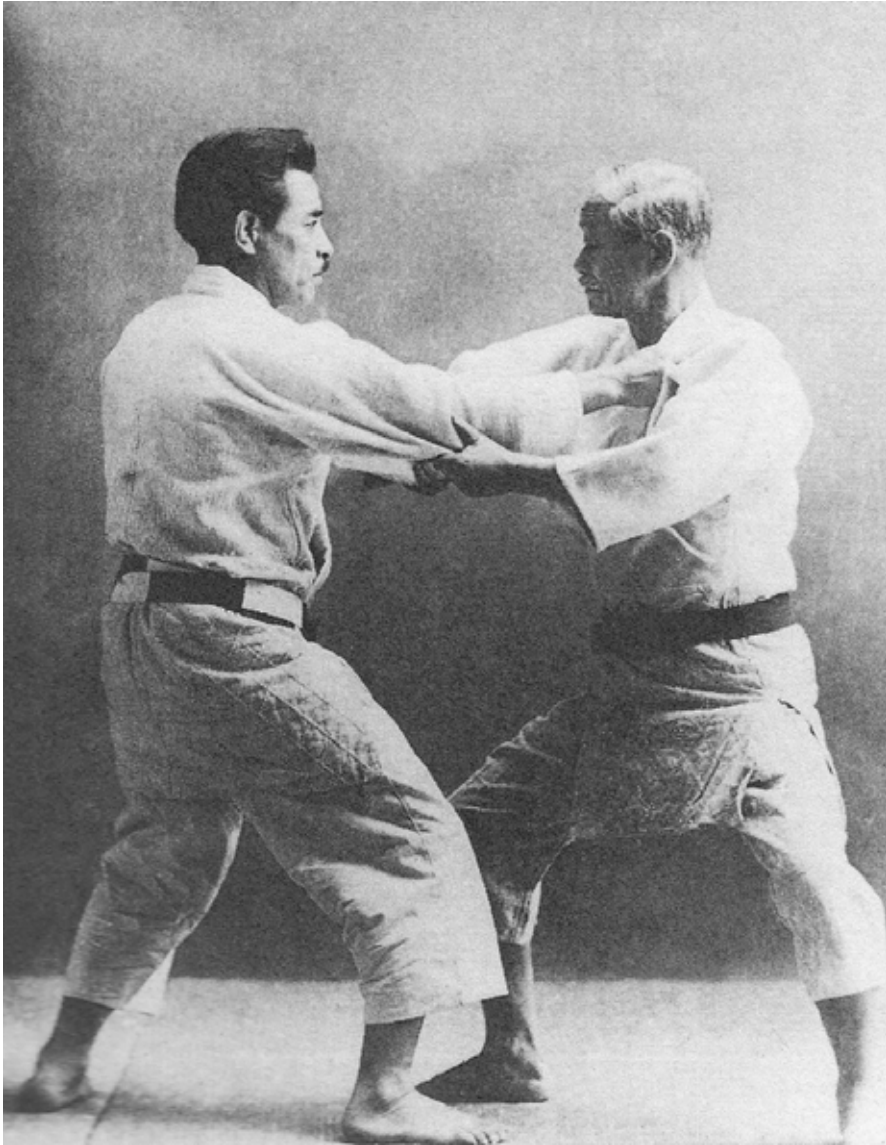
sinaan nimellä *goshinjutsu* eli itsepuolustustekniikka tai -taito. Tämä oli jūdōn ohella pitkälti sellainen jū-jutsun muoto, joka esiteltiin myöhemmin länsimaissa – ei suinkaan vanhan koryū bugein kaltainen kamppailutapa. Lisäksi ulkomaalaiset alkoivat kotimaissaan perustaa omia jū-jutsu-tyylejään, joihin ammennettiin myöhemmin vaikutteita myös muista kamppailulajeista, kuten jūdōsta, aikidōsta ja karatesta. Japanissa näihin jū-jutsu-tyyleihin viitataan usein yleisnimellä *gaijin goshin jū-jutsu*. Niillä ei välttämättä ole enää lainkaan yhteyttä Japaniin.³⁰

Yksi Meiji-kauden uutuuksia olivat lukuisat jū-jutsusta julkaistut kirjat. Tämä olisi ollut mahdoton ajatus vielä Edo-kaudella, jolloin useimmat jū-jutsu-koulut pitivät opetuksensa salaisina. Tekniikoiden tuominen tällä tavoin laajemman yleisön tietoon oli myös yksi keino houkutellessa lisää oppilaita. Samaan aikaan oli ensikertaa mahdollisuus nähdä julkisia jū-jutsu-näytöksiä.³¹

Meiji-kauden alkuvuodet olivat kuitenkin synkkiä klassisille bujutsu-kouluille. Jotkut pääopettajat polttivat koulunsa käävät ja tekivät itsemurhan. Japanin nopea länsimaistuminen oli nähtävissä etenkin Tokiossa. Siellä jū-jutsu-opettajia pidettiin jonkinlaisina anakronismeina, jäänteinä menneiltä ajoilta. Monet koulukunnat lakkasivat kokonaan olemasta; jotkut puolestaan pitivät matalaa profiilia ja jatkoivat harjoittelua pienessä piirissä.³²

Kun Meiji-kauden alussa monet soturit menettivät toimeentulonsa, syntyi ilmiö nimeltä *gekken kōgyō* (miekkailunäytökset). Entiset samurait muodostivat sirkusten kaltaisia kierteleviä seurueita antaen miekkailunäytöksiä ja ottaen haasteita vastaan. He ottelivat millä tahansa haastajan valitsemalla aseella. Nämä ottelut olivat hyvin suosittuja ja niistä kerrottiin sanomalehdissä paljon. Lehdistö ja seurueet levittivät aiemmin salaisina pidettyjä taitoja suuremman yleisön tietoisuuteen. Vaikka iskuissa yritettiin pitää jonkinlaista kontrollia, otteluissa sattui paljon loukkaantumisia. Seurueiden jäsenet ottelivat myös keskenään: joskus vastakkain laitettiin puisella naginatalla varustautunut nainen ja puutai bambumiekalla varustautunut mies. Nämä kaksintaistelun tyyppiset ottelut alkoivat edellyttää omanlaisiaan tekniikoita ja taktisia lähestymistapoja.³³

Yleisö maksoi päästäkseen katsomaan miekkailunäytöksiä ja otteluita. Niissä oli alkoholitarjoilu ja humaltuneet katsojat kannustivat suosik-

Meiji-kaudella (1868–1912) kehittyi länsimaihinkin levinnyt, tavallisten kansalaisten itsepuolustukseen suuntautunut, jū-jutsu (ns. shomin yawara) sekä liikuntakavatuksen lähtökohdista ponnistanut jūdō. Kuvassa kuuluisa jūdōka Kyuzo Mifune (vas.) ja jūdōn perustaja Jigorō Kanō. (Kuva: Wikimedia Commons)

kejaan. Otteluista tuli vähitellen eräänlaisia vulgaareja parodioita siitä soturikulttuurista mistä ne aikanaan olivat syntyneet. Poliisit pitivät näitä otteluita paikoitellen häiriönä yleiselle järjestykselle ja gekken kõgyō kiellettiin 1920-luvulla. Niitä voi kuitenkin pitää osaltaan eräänlaisina karkeina edeltäjinä moderneille japanilaisille kamppailu-urheilulajeille: niissä oteltiin ottelun vuoksi ja yleisön viihdykkeeksi.³⁴

Armeija syrjäyttää samurailuokan

Yleinen asevelvollisuus tuli Japanissa voimaan vuonna 1872. Maavoimat muokattiin Ranskan ja Preussin esimerkin mukaan; laivasto brittien mukaan. Keisarista tuli muodollisesti asevoimien ylipäällikkö. Tämä kehitys merkitsi samalla samurailuokan loppua: ensin heiltä riistettiin sotilaspalvelun monopoli ja vähä vähältä muutkin soturiluokkaan kuuluneet tunnukset, kuten hiustupsu, pukeutumistyyli, heidän etuoikeutensa sukunimiin, oikeus kantaa miekkoja julkisesti ja poistettiin lopullisesti oikeus surmata kunniaa loukannut alamainen.³⁵

Vuonna 1871 miekkojen kanto oli tehty samuraille vapaaehtoiseksi ja vuonna 1876 se kiellettiin kokonaan kaikilta muilta paitsi uuden kansallisen armeijan palvelukseen kuuluvilta upseereilta. Satsuman alueen samurai Saigō Takamori nousi joukkoineen kapinaan tätä kieltoa vastaan, mutta Japanin uusien asevoimien sotilaat kivääreineen kukistivat Takamorin samurait. Hän itse suoritti seppukun, rituaalisen itsemurhan. Kun Japanin keisarillinen armeija oli perustettu, monet samuraisukuihin kuuluvat miehet tarjoutuivat vapaaehtoisesti sotilaisiksi. Suurin osa keisarillisen armeijan upseereista olikin alkuperältään samuraita.³⁶

Tultaessa 1890-luvulle Japanista oli tullut nykyaikainen teollistunut valtio, jota hallitsi perustuslaillinen hallitus ja puolusti länsimaiden mallin mukaan muokattu armeija ja laivasto. Japani kävi vilkasta ulkomaankauppaa: aseita ostettiin Preussin johtamasta Saksan keisarikunnasta ja maan laivastoa rakensivat britit. Vaikka ulkoisesti Japani oli tullut länsimaisemmaksi, sisäisesti ”vanha” Japani oli yhä voimissaan. Kiina puolestaan oli tunnustanut Japanin oikeuden Riukiu-saariryhmään, mutta pian seurasivat selkkaukset Japanin ja Korean välillä vuosina 1876 ja

1882. Lopulta puhkesi Kiinan ja Japanin sotaan (1894–1895) johtanut konflikti, joka päättyi Japanin voittoon.³⁷

Merkittävä käännekohta kiinnostuksessa perinteisiin kamppailutaitoihin olikin voittoisa sotavuosi 1895. Silloin Kioton prefektuurin hallinto kutsui ympäri Japania kamppailulajien harrastajia näytökseen, joka järjestettiin kaupungin perustamisen 1100-vuotisjuhlien kunniaksi. Juhliakseen keisari Kanmua tehtiin päätös perustaa Dai Nippon Butokukai -järjestö vaalimaan perinteisiä japanilaisia kamppailutaitoja ja päätettiin rakentaa Kiotoon uudelleen perinteisten kamppailutaitojen harjoitus-halli, Butokuden. Aloite oli hyvin menestyksenkäs ja pian myös muihin osiin Japania tuli järjestön haaroja. Monet tuon ajan suurimmat koulu-kunnat liittyivät Dai Nippon Butokukaihin.³⁸

Kun kansalaisten ja hallituksen kiinnostus japanilaisiin kamppailulajeihin lisääntyi 1890-luvulla, se suuntautui pääasiassa uusiin syntetisoi-tuihin paini- ja miekkailulajeihin, kuten jūdōon ja kendōon – ei koryū bugeihin. Fridayn mukaan uusien japanilaisten lajien koettiin olevan hyviä fyysisen ja moraalisen kasvatuksen menetelmiä laajemminkin kansalaisille. Jūdōn perustaja Jigorō Kanō (1860–1938) koki lajinsa kehittävän ja kasvattavan harrastajissaan käyttäytymissäätöjä, rohkeutta, sitkeyttä, ystävällisyyttä, muiden kunnioittamista ja puolueettomuutta sekä reilua peliä eli samoja hyveitä, joita hänen mukaansa painotettiin myös länsimaisessa urheilussa. Kosmopoliittina ja Kansainvälisen olympiakomitean Japanin edustajana (1909–1938) Kanō oli hyvin selvillä länsimaisista urheilusuuntauksista, jotka olivat saaneet suosiota Japanissakin. Taistelutaidot olivat näin muokkautumassa myös liikunta- ja kansalaiskasvatukseksi, jonka tavoitteet olivat hyvin erilaiset kuin vanhoissa, taistelukentille aikanaan suunnitelluissa, kamppailutaidoissa.³⁹

Venäjän-Japanin sota (1904–1905) oli merkittävä aasialaisen ja eurooppalaisen valtion voimien koetus ja samalla haaste lännen ylivallelle Aasiassa. Sotanäyttämönä oli Mantšuria, jonka ilmasto oli kesällä hyvin kuuma ja talvella hyttävän kylmä. Suurimpana ongelmana olivat kuitenkin huoltoyhteydet, jotka vaivasivat erityisesti venäläisiä. Uusia sotateknisiä innovaatioita olivat muun muassa savuton ruuti ja yhä tehokkaammat takaaladattavat makasiini- ja konekiväärit. Sota päättyi lopulta Japanin voittoon. Tämä lisäsi vallankumouksellista liikehdintää

Venäjällä ja siirsi voimatasapainoa Euroopassa. Lisäksi sodan lopputulos kyseenalaisti ”valkoisen miehen voittamattomuuden” koskettaen kolonisoituja maita niin Aasiassa kuin Afrikassakin.⁴⁰

Voittoisan sodan jälkeen kamppailulajeja tuotiin Japanissa kouluopetukseen. Perinteisiä lajeja ei kuitenkaan pidetty sellaisenaan sopivina. Yhtenä ongelmana oli, että ne korostivat kuuliaisuutta pikemminkin koulukunnalle kuin keisarille ja painottivat mystisiä arvoja, joiden ei nähty palvelevan keisarin ja modernin Japanin tarpeita. Japanin opetusministeriö kannatti eurooppalaistyyppistä fyysistä kasvatusta ja oli aluksi haluton lisäämään liikuntakasvatuksen opetusohjelmaan edes jūdōa ja kendōa. Vuodesta 1886 lähtien liikuntatunnit oli periaatteessa jaettu voimisteluun (*heishiki taisō*) ja sotilasharjoituksiin (*heishiki kyoren*). Liikunta keskikouluissa alkoi keskittyä sotilasharjoituksiin, jotka jatkuivat aina yliopistotasolle saakka. Vuonna 1910 Japani otti Korean haltuunsa ja maan sotilaalliselle voittokululle ei tuntunut näkyvän loppua.⁴¹

Kendō kukoisti kouluissa ylimääräisenä harrastuksena ja lopulta opetusministeriö taipui ottaen vuonna 1911 kendōn ja jūdōn viralliseen ohjelmaansa. Kendō-harjoittelun piiriin tuli myös teollisuusyritysten seuroja ja muita järjestöjä. Vuonna 1913 Yhdysvaltojen kautta kulkeutunut ruotsalaistyylinen lingiläinen voimistelu tuli Japanin kouluissa osittain korvaamaan ns. amerikkalaista voimistelua. Vaikka Yhdysvalloissa koetettiin luoda myös omia kansallisia voimistelujärjestelmiä, loppujen lopuksi ne perustuivat pitkälti saksalaiseen ja ruotsalaiseen metodiin. Tuolloin voimistelu oli luonteeltaan pääasiassa siirtymistä asennosta toiseen ryhmämuodostelmassa, komentojen mukaan.⁴²

Sota jū-jutsu-kirjojen kimmokkeena

Venäjän-Japanin sodan lopputulos heijastui myös Suomen suuriruhtinaskuntaan, jossa alkoi poliittinen, suurlakkoon vuonna 1905 huipentunut liikehdintä. Keisari Nikolai II taipui antamaan marraskuun manifestin, joka päätti ensimmäisen venäläistämiskauden Suomessa. Maahamme koittivat muutamaksi vuodeksi hieman vapaammat ajat, vaikka sensuurisäännöstö oli edelleen voimassa. Ensimmäisenä jū-jutsun tekniikoita

käsitteli lyhyesti teoksessaan *Japansk Gymnastik* (1904) Helsingin yliopiston voimistelulaitoksen yliopettaja Viktor Heikel⁴³. Kirjanen suomennettiin laajennettuna versiona seuraavana vuonna. Heikel koki ”japanilaisen voimistelun” toisaalta eräänlaisena oman kehon painoa ja paria apuna käyttävänä voimisteluna, toisaalta itsepuolustustaitona, jiu-jitsuna – kuten aikalaiset usein termin kirjoittivat. Niin ikään vuonna 1905 monitoimiuurheilija, painija ja antikvariaatin omistaja Johan K. Lindstedt julkaisi suomenkielisenä käännöksenä Irving Hancockin jū-jutsu-kirjan nimellä *Dshiu Dshitsu taistelutemppeja. Japanilaisia hyökkäys- ja puolustustapoja kaksintaistelussa* (1905). Hancockin teokset olivat molempien julkaisujen taustalla. Molemmissa suomalaisissa teoksissa tuotiin esiin japanilaisten hyvä sotilaskunto ja vuosien 1904–1905 sodassa voitto Venäjää vastaan, jonka nähtiin olevan osaltaan jiu-jitsun ansiota. Lindstedt kirjoitti julkaisunsa nimiösivulla jopa hieman uhmakkaasti: ”Suomen nuorisolle, jonka käsissä on kansalaisten vapaus ja isänmaamme tulevaisuus omistetaan tämän teoksen suomenkielinen painos.” Teoksessa jū-jitsun tekniikoista käytettiin nimityksiä ”temppeu” ja ”kepponen”.⁴⁴

Monet jū-jutsu-kirjat lännessä oli kirjoitettu yhteistyössä japanilaisten siirtolaisten kanssa tai heidän toimestaan. Suurin osa näistä kirjoista edusti varsin kapeaa osaa jū-jitsusta, ja irrotettuna lajin historiallisista ja kulttuurillisista asiayhteyksistä muodostuivat pikemminkin juuri kokoelmaksi erilaisia ”temppeuja”.⁴⁵ Näille ja monille myöhemminkin suomeksi julkaistuille teoksille oli yhteistä, että niiden tekniikat edustivat tyylillisesti shomin yawaraa eli tavallisten ihmisten itsepuolustusta. Teoksien kuvituksessa henkilöt olivat pukeutuneina pääasiassa länsimaisiin arkivaatteisiin⁴⁶.

Matkalla maailmansotaan

Japanissa alettiin luoda 1900-luvulla myyttistä kuvaa samuraista ja samalla eräänlaista uusperinnettä, jolla ei ollut juurikaan tekemistä feodaalijajan sotureiden kanssa. Eräs tärkeä seikka tässä oli bushidō, samuraiden säännöstö. Fridayn mukaan moderni bushidō-käsite liittyi pikemminkin Japanin nykyaikaiseen yhteiskuntarakenteeseen ja keisarikulttiin.

Se oli propagandaväline, joka muokattiin modernin Japanin tarpeisiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla. Japanin keisarillisessa armeijassa bushidōn painotettiin heijastelevan itsessään japanilaisuutta ja yhdistävän kaikkia maan kansalaisia yhteiskuntaluokasta riippumatta. Siinä mielessä samurai-luokan poistaminen ei olisikaan merkinnyt bushidōn katoamista vaan konseptin levittäytymistä koskemaan koko Japanin väestöä.⁴⁷

Tämä oli täysin ristiriidassa samuraiden omien bushidōa käsittelevien kirjoitusten kanssa, jotka pikemminkin olivat korostaneet niitä seikkoja, jotka *erottivat* samurait muista ihmisistä. Lisäksi 1900-luvun bushidō määritteli lojaalisuuden pääasiassa keisarille, kun taas historiallisten samuraiden uskollisuus oli kuulunut pikemminkin itse kunkin feodaaliherralle tai koulukunnalle. Japanissa uudet ajattelumallit heijastelivat lähinnä 1800-luvun preussilaista isänmaallisuusihannetta, josta Japani pitkälti otti oppia – jopa uutta hallintomalliaan myöten. Fridayn mielestä monet bushidōon liitetyt termit olivat tuolloin samoja kuin feodaaliajan Japanissa, mutta niiden sisältö oli erilainen.⁴⁸

1930-luvulle tultaessa ”uusista” lajeista kuten kendōsta ja jūdōsta oli tullut jo pakollisia Japanin keskikouluissa, joissa kamppailulajien opetuksessa pääpaino oli aggressiivisuuden ja nationalistisen uhrautuvaisuuden iskostamisessa oppilaisiin. Tämän opetuksen seurauksena Japanin modernit kamppailulajit yhdistettiin, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta, ajatusmaailmaltaan tuolloin tosiasiasa militarismiin ja maan sotaponnisteluihin.⁴⁹

Toiseen maailmansotaan tultaessa Japanissa oli luotu keisarikultti, jossa ajateltiin keisarin olevan auringon jumalan jälkeläinen. Siksi nousevalla auringolla oli suuri symbolinen merkitys. Taisteluun lähtiessään sotilaat tervehtivät nousevaa aurinkoa miekoin ja kiväärein, joihin oli kiinnitetty pistimet. Juuri tämä ”jumalallinen inspiraatio” johti siihen, että japanilaiset upseerit eivät aina kiinnittäneet huomiota taktiikkaan tai vihollisen taistelukykyyn. Moderneihin aseisiin kuten panssarivau-nuihin suhtauduttiin epäillen, koska ne eivät edustaneet todellisia samurai-aseita. Samalla kaikkia vihollisia pidettiin etnisesti alempiarvoisina, ja heitä kohdeltiin sen mukaisesti. Japanin nopeat voitot ja eteneminen vuosina 1941–1942 vahvistivat entisestään tätä kansallista stereotypiaa.⁵⁰

Toisaalta Japanin armeijan sodanjohto oli epäilemättä perehtynyt, samuraiden kaltaisesti, myös kiinalaisiin sodankäynnin klassikoihin, joissa painotetaan harhaanjohtamista. Japanin armeijalle oli aivan vieras ajatus, että sotaa tulisi käydä joidenkin paperilla sovittujen kansainvälisten sopimusten mukaisesti. Keisarillisen armeijan sotilaat käyttivät sumeilematta monenlaisia harhaanjohtamisen taktiikoita kuten esimerkiksi antautumisen hämäämistä, vihollisen viestiverkkoon lähetettyjä vääriä komentoja, esiintymistä vihollisen univormussa tai siviiliasussa sekä käyttäen vangittuja vihollisia houkuttimina tai siviilejä ihmiskilpinä. Toisen maailmansodan jälkeen on kiertänyt sitkeästi huhuja, jonka mukaan japanilaiset kokeilivat kansainvälisten sopimusten vastaisesti (aseettomien) lähikamppailutekniikoiden tehoa sotavankeihin, iskien kehon anatomisesti herkkiin alueisiin. Väitteistä huolimatta tätä teoriaa ei ole pystytty aukottomasti todistamaan.⁵¹

Samuraikulttuurista oli lainattu myös moraalisia käsitteitä – tosin sisällöllisesti hieman muunneltuina. Muun muassa ”Keisarillinen ohjeistus sotilaille” painotti moraaliarvoina uskollisuutta, tottelevaisuutta, rohkeutta, totuudenmukaisuutta ja askeettisuutta. Ohjeistuksen mukaan ylempiarvoisten käskyihin tuli suhtautua kuin ne olisivat tulleet itse keisarilta ja velvollisuuden täyttämisen oli ensisijaista kuolemaan nähden. Antautuminen merkitsi äärimmäistä häpeää niin sotilaille itselleen kuin hänen perheelleen. Vastaavasti esimerkiksi Daidoji Yuzan kirjoitti aikanaan teoksessaan *Budōshoshinshu* (1730) seuraavaan tapaan:

Astellessaan taistelukentälle, mies, jolla on luonnollista urheutta, etenee riippumatta vastassa olevan nuoli- tai luotiseen voimakkuudesta, ilman mitään ajatuksia. Uskollisuuden ja velvollisuuden sisäistämänä, tehden omasta kehostaan maalin (...) toimien oikeudenmukaisesti ja pyrkien rohkeuteen, ei ole mitään parempaa tässä suhteessa kuin tietoisuus muussa tapauksessa mahdollisesta häpeästä.

Keisarillinen ohjeistus heijasteli siis retorisesti aiempia samuraiden kirjoituksia, mutta Japanin armeijassa uskollisuus daimiolle oli korvattu keisarikultilla. Samurai-ideaali oli samalla ulotettu koskemaan kaikkia sotilaita, joista tosiasiaassa suurin osa oli pohjimmiltaan tavallisia kansalaisia, kuten esimerkiksi maanviljelijöitä ja teollisuustyöläisiä.⁵²

Miekan ja pistimen kultti

Japanissa pistinhyökkäyksille annettiin puoliuskonnollinen vivahde: kuolema taistelussa oli äärimmäinen osoitus uskollisuudesta ja uhrautuvaisuudesta jumalakeisarin hyväksi. Tappion sattuessa japanilaiset hyökkäsivät yhä uudestaan palauttaakseen menetetyt kunnian. Monille länsimaalaisille tämä pistintaistelun taktiikka tuntui käsittämättömältä, mutta Japanin armeijan doktriinin omaksuneelle sotilaille se oli osaltaan uskonnollinen teko. Toisaalta se johti myös siihen, että maan parhaita sotilaita kaatui tuhansittain ilman taktista tai strategista hyötyä.⁵³

Pistimen käytöllä oli japanilaisille myös toisenlainen merkitys kuin laajamittaiset rynnäkököt. Ensinnäkin japanilaisilla oli ammuksia suhteellisen vähän, koska huolto oli rajoitettua. Siksi pistintä käytettiin esimerkiksi lähitaistelussa, sotavankien teloituksissa ja rituaalisissa itsemurhissa. Ammuksien loppuminen ei myöskään ollut syy lopettaa taistelua. Japanilaisen sotilaan odotettiin jatkavan siinä tapauksessa pistin aseenaan.⁵⁴

Toiseksi pistintä ja miekkoja käytettiin joskus koulutustarkoituksessa totutettaessa sotilaita surmaamaan ihminen. Uhrina oli puolustuskyvytön sota- tai siviilivanki, joka oli yleensä vielä sidottu toimenpiteen ajaksi. Young & Yin toteavat, että uusien sotilaiden oli psykologisesti vaikea surmata avutonta vankia. Suoritettuaan painostuksen jälkeen surmaamisen, teolla oli suuri psykologinen vaikutus: taistelussa vihollisen elämä tuntui merkityksettömältä. Samankaltaisesti nuoria samurai-poikia kouluttiin omana aikanaan kohtaamaan taistelulentän kauhut.⁵⁵

Pistin oli japanilaisille sotilaille enemmän kuin ase. Se oli miekan kaltainen symboli ja linkki glorifioituun samurai-menneisyyteen. Tuon ajan japanilaisessa sotilasoppaassa painotettiin: ”Sinun tulee harjoitella pistintaistelua joka päivä, oikeilla aseilla. Harjoittele kunnes mieli, keho ja ase sulautuvat yhdeksi täydellisessä pistossa. Työnnä pistin kahvaa myöten ja ryntää välittömästi toisen ja kolmannen vihollisen kimppuun. Tällainen harjoittelu on erinomaista moraalille. Käsikähmätaistelu on kaikissa taisteluissa ratkaiseva tekijä ja amerikkalaiset sekä australialaiset pelkäävät sitä.” Tosiasiassa taisteluissa ratkaiseva tekijä oli monesti ilmavoimat, laivasto ja maajoukkojen tulivoima, ei suinkaan melko harvinainen käsikähmätilanne.⁵⁶

Kyseisessä sotilasoppaassa esitetty eräänlainen ideaali on retorisesti samankaltainen kuin tapa, jolla monesti modernien budōlajien yhteydessä idealisoidaan kehon, mielen ja aseiden yhtenäisyyttä sekä tekniikan täydellisyyttä. Koska mielentilan kuvaaminen ei ole yksiselitteistä eikä yllä olevassa esimerkissä sen sisältöön puututa lainkaan, on vaikea arvioida millaista mielentilaa tai moraalikäsitystä tarkoitetaan. Moderneissa japanilaisissa budōlajeissa puhutaan usein buddhalaisuuteen viitaten ns. tyhjän mielen tilasta (*musbin*).

Toisen maailmansodan aikana Japanin keisarillisessa armeijassa ammennettiin vaikutteita samuraikulttuurista – paikoitellen tyrmistyttävien seurauksin. Kuvassa kersantti Leonard G. Siffleet on vuonna 1943 jäänyt partioineen kiinni vihollisen selustassa. (Kuva: Wikimedia Commons)

Keisarillisessa armeijassa upseerin suurimpia kunnian hetkiä oli johtaa miehensä taisteluun miekka kädessä. Upseerien harjoitusohjelmaan kuului armeijalle vuonna 1925 kehitetty miekankäytön tekniikka, Toyaman sotilaskoulun mukaan nimetty, *Toyama-ryū guntō sōbō*. Japani hyökkäsi Kiinaan vuonna 1937 ja miekkoja käytettiin jossakin määrin sota- ja siviilivankien teloituksissa esimerkiksi Kiinan tuolloisessa pääkaupungissa Nankingissa loppuvuodesta 1937 ja alkuvuodesta 1938. Muutamien ensimmäisten päivien ajan Nankingin valtaus oli suunnaton ylpeyden aihe Japanissa. Myöhemmin se herätti kansainvälistä kohua ja japanilaiset lehdet lakkasivat nopeasti julkaisemasta kuvia tapahtumista.⁵⁷

Sotavuosina (1937–1945) miekalla suoritettut teloitukset olisi helppo kuitata muutamien yksittäisten henkilöiden tekemiksi, mutta ainakin aikalaisten lausunnot kertovat muuta. Japanilaisille upseereille oli jaettu moderneja, 1900-luvulla massatuotantona tehtyjä Shōwa-kauden (1926–1989) miekkoja, jotka olivat malliltaan samanlaisia kuin vanhat *katanat*. Kiinaan sijoitettu sotilaspoliisiupseeri Uno Shintarō kertoo monien japanilaisten upseerien tuoneen lisäksi vanhoja perheessään kulkeutuneita miekkoja mukanaan testatakseen niiden leikkuutehoa. Shintarō kertoo, että mikäli upseeri ei teloittanut sotavankia miekalla, hänen auktoriteettiasemansa saattoi miehistön silmissä heikentyä. Miekalla suoritettujen teloitusten yleisyydestä ei liene kuitenkaan ole selvää tutkimuksellista näyttöä.⁵⁸

Japanilaissotilaiden tämänkaltaiselle käytökselle on tarjottu erilaisia selitysmalleja alkaen sotilaiden koulutuksesta, keisarikultista, uskonnosta ja etnisestä ylemmyyden tunnosta päätyen sotilaallisesti perusteltuihin selitysmalleihin. Jälkimmäisiä ovat esimerkiksi sotavankien massateloitukset vedoten turvallisuusseikkoihin.⁵⁹

Jotkut tutkijat ovat tuoneet esille myös historiallisen tradition, feodaalijajan Japanin samuraiden aseman oman aikakautensa yhteiskunnassa. Japanin keisarillisessa armeijassa sotilaiden nähtiin olevan samuraitradition perillisiä ja samurain tavoin heillä oli valta surmata ”huonosti käyttäytyvät” rahvaan edustajat.⁶⁰

Japani teki vuonna 1941 yllätyshyökkäyksen Pearl Harbouriin vetäen Yhdysvallat mukaan sotaan. Japani valtasi Aasiassa suunnattomat maa-alueet, mutta imperiumin tuotantokapasiteetti ei pärjännyt Yhdysvalloille. Sotilaalliset tappiot ja amerikkalaisten käyttämät ydinaseet

johtivat lopulta Japanin kukistumiseen. Keisari Hirohitolle myönnettiin syytesuoja amerikkalaisten aloitteesta ja hänen osuudestaan sota-ajan tapahtumiin on kiistelty – lähinnä siitä kuinka paljon hän tiesi. Nankingin tapaus on edelleen kiistanalainen.⁶¹

Reilua peliä ja henkistä kasvua

Sodan jälkeen militaristiseen ideologiaan liitettyjen budōlajien harjoittelu kiellettiin Japanissa liittoutuneiden toimesta. Tosin kiello koski lähinnä näiden lajien opettamista kouluissa. Lisäksi kaikki sotilasharjoitukset koululiikunnassa kiellettiin. Monia lajeja sai kuitenkin edelleen harjoitella koululiikunnan ulkopuolella, kuten esimerkiksi koryū bugei-koulukuntia, joiden ei nähty kytkeytyneen suoranaisesti sotaponnisteluihin tai jūdōa ja karatea, joiden koettiin olevan koululiikuntaan sulautetusta keisarikultista irrotettuna enemmänkin liikuntakasvatusta. Osa määrittelyistä oli tietenkin tulkintakysymyksiä. Japanissa budōlajeille koetettiin nyt löytää urheilullisia hyötynäkökulmia ja poistaa niistä militaristinen aatemaailma. Tästä syystä budōlajeja alettiin muokata urheiluaatteen suuntaan. Joka tapauksessa harjoittelu pysyi etenkin kouluissa kiellettynä aina vuoteen 1950 saakka, jolloin maan opetusministeriö salli esimerkiksi kendōn harjoittelun lukioissa. Ministeriö kuitenkin edellytti, että lajia opetettiin kouluissa nimenomaan urheiluna, ei taistelutaitona.⁶²

Japanilaiset kamppailulajien opettajat liittivät mielellään 1950-luvulla lajeihinsa myös zen-buddhalaisen viitekehyksen, jonka avulla voitiin paremmin markkinoida budōlajeja ja unohtaa niiden militaristinen lähimenneisyys. 1900-luvun alusta lähtien kamppailulajien dō-päätte oli nimittäin alkanut tarkoittaa velvollisuutta keisaria kohtaan samalla tavoin kuin termeissä *keidō* (”keisarillinen tie”) tai *kokumindō* (”kansalaisen tie”). 1950-luvulta lähtien sen sijaan tuli tavaksi viitata kamppailulajien dō-päätteeseen linkkinä henkiseen kasvuun ja zenin kaltaisiin ”teihin” hieman samaan tapaan kuin japanilaisissa taiteissa, kuten esimerkiksi teeseremoniassa (*chado*), kukkien asettelussa (*kado*) tai kalligrafiassa (*shodō*). Japanilaiset kamppailulajit levisivät useiden muiden aasialaisten lajien tavoin laajemmin länsimaihin etenkin 1950- ja 1960-luvuilla saa-

den vaikutteita yhä enemmän myös urheilun aatemaailmasta.⁶³ Karaten leviämiseen vaikutti osaltaan Kadenan lentotukikohtaan sijoitettujen amerikkalaisten sotilaiden harjoittelu Okinawalla. Toisaalta länsimaalaiset matkustivat muuten harjoittelemaan Japaniin, japanilaiset itse aktiivisesti tulivat opettamaan länsimaihin ja budōlajien eksoottisuus vetosi ihmisiin.

Suomessa jūdōn harjoittelu aloitettiin vuonna 1954. Karateen maassamme tutustuttiin vuonna 1960, mutta varsinaisesti lajin toiminta alkoi Suomessa todenteolla vasta vuonna 1967. Karaten juuret ovat Okinawalla, mutta Japanin pääsaarilla on kehittynyt omia suuntauksia, jotka mielletään osaksi modernia budōa. Pian maahamme alkoi tulla myös muita budōlajeja, kuten aikidō (1970), jonka yhteydessä harjoiteltiin toisinaan myös miekanvedon taitoa, iaidōa. Tunnetuimmista budōlajeista kyūdō (1984) ja kendō (1986) tulivat maahamme pienellä viiveellä.⁶⁴

Helsingin Reserviupseerikerho ry:ssä harjoiteltiin eräänlaista ”jiu-jitsua” jo vuodesta 1959 lähtien. Tosin tätä ennen oli ollut vastaavaa harjoittelua niin ikään pienissä piireissä. Vasta 1970-luvun lopulla (nykyinen liikuntaneuvos) Auvo Niiniketo loi kattavan seuraverkoston Suomeen perustaen lopulta oman ns. eurooppalaiseen jū-jutsuun pohjautuvan tyyliensä, Hokuto-ryū ju-jutsun. Japanilaisperäisten kamppailulajien eräs ominaispiirre onkin erilaiset koulukunnat tai tyyli-suunnat, joita on meidänkin maassamme lukuisia.⁶⁵

Ensimmäinen koryū bugei -systemi saapui Suomeen vuonna 1977. Se oli Okinawan saariryhmän klassisiin asetaitoihin perustuva Ryū Kyū Kobujutsu Hōzon Shinko Kai -organisaatio, joka luokitellaan okinawalais-japanilaisista juuristaan huolimatta Japanissa virallisesti koryū bugei -koulukunnaksi. Japanin pääsaarilla suoranaisesti kehittyneet koryū bugei -järjestelmät tulivat maahamme vasta 1980-luvun lopulta lähtien: Hontai Yōshin-ryū jū-jutsu (1988), Daitō-ryū aiki jū-jutsu Takumakai (1995), Hyōhō Niten Ichi-ryū kenjutsu (1997), Tenshin Shōden Katori Shintō-ryū (1990/2000-luvulla) ja Suiō ryū iai kenpō (2006). Myös Suomessa näitä koulukuntia harrastetaan pienessä piirissä eivätkä ne kuulu maassamme urheilun keskusjärjestöihin. Niissä annettava koulutus onkin suunnattu enemmän yksilön kehittämiseen tietyssä asiayhteydessä – ei massaliikunnaksi.⁶⁶

Suomeen niin budōlajit kuin koryū bugei -koulukunnat saapuivat monesti kamppailullisen taustan omaavien suomalaisten tutustuessa niihin, yleensä ulkomailla tai Suomessa järjestetyillä seminaareilla. Toisinaan puolestaan lajin valmentaja saapui maahamme eri syistä: (kansallisen) lajiliittonsa lähettämänä, oma-aloitteisesti, muihin työtehtäviin liittyen tai suomalaisten kutsumana. Lajien leviämistä on edesauttanut myös yleinen kansainvälistyminen, tietotekniikan kehittyminen yhteydenpitoa ja tiedonsaantia ajatellen, matkailun helpottuminen ja kiinnostus yhä uusiin kamppailutaitoihin maassamme. Lajeista on haettu lisäksi turvaa hätävarjelutilannetta ajatellen.

Osaksi suomalaista liikuntaa

Itämaisista kamppailulajeista on tullut monesti myös kilpaurheilua. Sport-termi tulee vanhasta ranskan kielen sanasta *desport*, joka tarkoittaa vapaa-aikaa. Urheilua säätelevät yleensä tietyt tapakäytännöt tai säännöt, joilla pyritään varmistamaan reilu kilpailu ja voittajan ratkaiseminen. Urheilukilpailuissa osallistujat on usein jaettu erilaisiin ryhmiin perustuen esimerkiksi heidän tulostasoonsa, suorituskykyynsä, sukupuoleensa, painoonsa tai ikäänsä. Urheilun moraalisia arvoja korostava seikka on ns. *sportsmanship*. Se pyrkii kanssapelaajien ja vastustajan kunnioittamiseen, reiluun peliin, eettisesti ja moraalisesti hyväksyttävään toimintaan sekä arvokkaaseen käytökseen niin voiton kuin tappion hetkellä.

Jūdōn ensimmäiset maailmanmestaruuskilpailut pidettiin vuonna 1956 ja olympialaisiin laji otettiin vuonna 1964. Amerikkalainen kick-boxing eli potkunyrkkeily kehittyi nyrkkeilyn ja karaten yhdistelmästä 1970-luvun vaihteessa. Kamppailu-urheilulajien määrä on kasvanut valtavasti 1990-luvulta lähtien ja mukaan ovat tulleet muun muassa brasilialainen ju-jutsu, vapaaottelu ja erilaiset lyöntipotku-kamppailua painottavat tapahtumat, kuten aikanaan K1-potkunyrkkeilyturnaukset Japanissa. Kilpailut koostuvat pääasiassa otteluista tai liikesarjakilpailuista. Hieman harvinaisempia ovat esimerkiksi murskauskilpailut, joissa osanottajat pyrkivät murskaamaan erilaisilla iskuilla jotakin materiaalia. Perinnelajien keskuudessa näkemykset lajien urheilullistamisesta ovat

herättäneet ristiriitaisia reaktioita. Kilpaurheilun säännöt ovat monesti muokanneet lajin harjoittelua niin tekniikoiltaan kuin taktiikoiltaan. Esimerkiksi koryū bugeissa hyväksyttävä ajatus hyökkäämisestä sellaisen vastustajan kimppuun, joka ei ole valmiina, ei sovellu urheilun reilua peliä korostavaan ajatusmaailmaan.

Järjestäytyminen kansallisiksi lajiliitoiksi ei ollut Suomessa tarpeellista monien budölajienkaan kohdalla vielä 1970-luvulla: japanilaiset opettajat korostivat mieluummin suoraa oppilas-opettaja suhdetta ja yhteyksiä Japaniin, seuroja ei loppujen lopuksi ollut kovin paljoa ja harrastajat kokivat lajien olevan jotakin muuta kuin urheilua. Kuitenkin viimeistään 1980-luvulla organisoituminen kansallisiksi lajiliitoiksi tuli ajankohtaiseksi. Poikkeuksena olivat jo aiemmin järjestäytyneet Suomen Judoliitto ry (1958) ja Suomen Karateliitto ry (1970). Seuraavalla vuosikymmenellä perustettiin lukuisia itämaisten lajien kansallisia lajiliittoja kuten esimerkiksi Suomen Jujutsuliitto ry (1981), Suomen Taidoliitto ry (1981, nykyään osana Suomen Karateliittoa), Suomen Aikidoliitto ry (1984), Suomen Kyudoliitto ry (1986), Suomen Iaidoliitto ry (1987) ja Suomen Kendoliitto ry (1989) sekä Suomen Kendoseurojen Keskusliitto ry (1986, rek. 1999)⁶⁷.

Järjestäytymistarpeen juuret lienevät osaltaan 1970-luvulla alkaneessa koko Suomea koskettaneessa kuntoliikuntabuumissa: ihmisillä oli aikaa ja varaa harrastaa erilaisia urheilulajeja ja liikuntamuotoja. Työväen Urheiluliittoon (TUL) perustettiin vuonna 1979 sekä jūdō- että karatejaostot. Seuraavana vuonna (1980) eduskunta hyväksyi liikuntalain. Yksi lain tavoitteista oli saattaa urheiluseurat valtionavustuksen piiriin. Aiemmin seurojen kunnilta saama tuki oli vain noin 5–10 % yhdistysten menoista. Hallituksen ohjeistuksessa todettiin, että esimerkiksi yhteiskunnallisen merkityksen osalta oleellista oli seuran työ kasvatuksen, kansanterveyden ja sosiaalisen toiminnan alueilla. Tämä sopi hyvin myös budölajien korostamiin arvoihin. 1980-luvulla SVUL:oon liittyivät muun muassa aikidō, karate ja taekwondo – jo aiemmin siihen kuuluneen jūdōn lisäksi. Tämä heijasti erikoisseurojen korostumista ja lajikirjon kasvua Suomessa sekä integroitumista suomalaiseen urheiluelämään. Samalla maassamme pidempään harjoiteltujen kamppailulajien, painin ja nyrkkeilyn, jäsenmäärä väheni. Uudet liikuntamuodot

alkoivat saada tunnustetun aseman niin kuntoilu- kuin kilpailulajeina vaikuttaen myös liikuntakentän monimuotoistumiseen.⁶⁸

Vaikka kamppailu-urheilun yhteydessä ei puhuta filosofiasta samalla tavalla kuin perinnelajeissa, silti myös kamppailu-urheiluun kuuluu omanlaisensa filosofia, joka tulee ilmi vaikkapa harrastajien puheissa, haastatteluissa, artikkeleissa ja viittauksina urheilun aatemaailmaan. Se voi liittyä yleisen liikuntakasvatuksen lisäksi esimerkiksi sali-ilmapiiiriin, harjoituskavereihin ja tavoitteiden asettamisen tärkeyteen.

Joka tapauksessa kilpaurheilu on ollut yksi tekijä lajien yhteiskunnallisessa hyväksymisessä länsimaissa ja kamppailulajeista on tullut osa urheilu- ja viihdeteollisuutta. Kamppailulajien suosio ja kysyntä on merkinnyt kuitenkin sitä, että seurojen taso on paikoitellen laskenut. Alhaisella vaatimustasolla voita myöntäviä saleja tai saliketjuja onkin kutsuttu leikkisästi McDojoiksi, pikaruokalaketjua mukaillen. Suoranaisista huijauksista on käytetty nimitystä Bullshido, väännöksenä samuraiden bushidō-säännöstöstä.

Itsensä kehittämisen menetelmä

Eräs keskeinen termi puhuttaessa moderneista japanilaista kamppailulajeista on *budō*. Sana rakentuu sanoista *bu* (sota, soturi) sekä *dō* (tie, polku). Se voidaan siis tulkita hieman yleistäen ”soturien tieksi”. Nykyaikana budō on yleisnimitys japanilaisille itsepuolustus- ja taistelutaidoille, budō-termiä sinänsä käytettiin jo 1200-luvulla. Modernien budōlajien ihanteen mukaisesti niissä pyritään kehittämään harjoittelijaa kokonaisvaltaisesti, fyysisesti, henkisesti ja sosiaalisesti iästä ja sukupuolesta riippumatta. Budōssa ideaalitavoitteita ovat kurinalainen harjoittelu, moraalinen kasvu ihmisenä, ja usein myös kauneus muodossa ja liikkeessä. Budōlajeissa kilpaurheilu koetaan periaatteessa vain yhdeksi harjoittelumuodoksi muiden joukossa. Kaikissa budōlajeissa ei kilpailla, mutta joissakin se on mukana jopa suhteellisen korostuneessa asemassa, kuten jūdōssa ja kendōssa.⁶⁹

Tarkasti määriteltyinä budōlajeja ovat vain japanilaisen perinteen omaavat lajit. Budo-sanasta on kuitenkin muodostunut populaari kä-

Moderni budō-ihanne rakennettiin toisen maailmansodan jälkeen. Taistelua painottavan harjoittelun tilalle tulivat toisaalta urheilulliset arvot, toisaalta pyrkimys kehittää ihmistä fyysisesti, henkisesti ja moraalisesti ei-kilpailullisessa ilmapiirissä. Kuvassa vapaaharjoittelua Suomen Kyudoliiton kesäleirillä 2007. (Kuva: Simo Hellsten, Wikimedia Commons)

site, jolla viitataan joskus kaikkiin Aasiasta lähtöisin oleviin kamppailutaitoihin. Tunnetuin lienee korealainen taekwondo. Suomeen laji tuli varsinaisesti vuonna 1979 ja ensimmäinen kansallinen lajiliitto, Suomen Taekwondoliitto ry (1981), perustettiin hieman myöhemmin.

Budōkoulukunnat jaotellaan usein perinteisiin eli *kobudō*-koulukuntiin, jollaisiksi voidaan tulkinta vanhan tyylinen aseeton kamppailu (jū-jutsu), jousiammunta (kyūjutsu) ja vaikkapa miekkataidot (kenjutsu). Tällä viitataan nimenomaan ennen Meiji-restauraatiota perustettuihin koulukuntiin. Moderneja koulukuntia kutsutaan yleisnimellä *gendai budō*, johon voidaan lukea myös ns. moderni jū-jutsu. Gendai budōa edustavat muuten tuoreemmat perinteet kuten kendō, jūdō, kyūdō, iaidō ja aikidō.

Jotkut länsimaiset filosofointiin taipuvaiset harrastajat ja Suomessa etenkin filosofian tohtorit Timo Klemola ja Tapio Koski ovat mieltäneet

budōn harjoittelulla olevan yhtäläisyyksiä esimerkiksi ihmisen olemassaoloa pohdiskelleen filosofi Martin Heideggerin (1889–1976), kehon ja mielen yhtenäisyyttä korostaneen filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1908–1961) sekä analyyttisen psykologian perustajan C. G. Jungin (1875–1961) kirjoitusten kanssa. Esimerkiksi Jungin kehittänyt individuaatioprosessin teoria tarkoittaa yksilön koko elämän kestävästä prosessista, jossa ihminen tutustuu persoonallisuuteensa ja pohtii olemassaolon sekä pieniä että isoja kysymyksiä, kuten kuka minä olen ja mitä ajattelen asioista. Individuaatio ei ole tietyn tiedon tai taidon oppimista, vaan ennen muuta ihmisenä olemisen oppimista. Tällöin budōlajeilla olisi nimenomaan väliarvo itsensä kehittämiseksi. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna etenkin kata-harjoittelussa eli muodollisten rituaalinomaisten liikesarjojen toistamisessa kahden harjoittelijan keskinäinen vuorovaikutus toimisi sosiaalisena vuoropuheluna, joka pakottaisi harjoittelijan tutustumaan niin omaan itseensä kuin kanssaharjoittelijan arvoihin, asenteisiin, uskomuksiin ja motiiveihin. Yhtenä ajatuksena on, että modernissa budōssa ei olisi enää ulkoista vastustajaa vaan kukistettavana olisi oma ego.⁷⁰

Hienosta viitekehyksestä huolimatta tuntuu siltä, että edellä kuvattu tulkinta on varsin kaukana monien budōlajien käytännön harjoittelusta. Viittaukset länsimaisten filosofien teorioihin ovat oikeastaan länsimainen tapa tulkita itämaista ajattelua – tai antaa budōfilosofialle eräänlainen nyky-yhteiskunnassa hyväksyttävä uustulkinta. Myös näin budōharjoittelun voi tietenkin mieltää ja tuoda tämän näkökulman avoimesti esiin.

Budōn täsmällisessä määrittelyssä on ongelmana, että käytännön tasolla se on hyvin monitulkintainen. Lisäksi jokainen tuntuu tulkitsevan sitä niistä lähtökohdista käsin, joita itse haluaa korostaa joko oma-kohtaisessa harjoittelussaan tai markkinoinnissa, kuten esimerkiksi kilpaurheilua, kuntoilua, lajin etiketin mukaisia kasvatuksellisia tavoitteita, tietynlaista filosofiaa tai itsepuolustukseen suuntautuvaa harjoittelua. Niin idässä kuin lännessä on kehitetty jopa suoranaista uusperinnettä vanhoista soturikulttuureista. Siinä korostetaan tyypillisesti ihmisen jaloja piirteitä: rehellisyyttä, oikeudenmukaisuutta, kunniaa sekä oikean ja väärän ehdottomuutta.

Länsimaissa lajien ajatusmaailmassa kuvastuvat toisinaan kristilliset ja länsimaiset arvot eräänlaisina ideaalimuotoina, jotka peilataan toisen kulttuuripiirin kautta kätevästi takaisin nykyajan länsimaihin aivan kuin ko. arvomaailma olisi historiallisten sotureiden perintöä. Tämä saattaa kuitenkin aiheuttaa väärintulkinnan, koska termien ja asioiden merkityssisältö ei idässä ja lännessä ole välttämättä sama. Esimerkiksi käsitteet ”oikea” ja ”väärä” synnyttävät erilaisen mielleyhtymän kristinuskossa kuin vaikkapa zen-buddhalaisuudessa. Zenissä ei oteta varsinaisesti kantaa siihen ovatko teot ”hyviä” tai ”pahoja” vaan pikemminkin ovatko ne taitavia vai taitamattomia. Tällä ajatusmallilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi toimintaa ja mielen liikkumista vapaasti ilman miettimistä tai epäröintiä.

Modernit budōlajit eivät ole huonompia tai parempia kuin koryū bugei. Ne ovat kehittyneet erilaisessa asiayhteydessä kuin sodankäyntiin aikanaan tarkoitetut taistelutaidot. Edellä esitetty merkitsee siis vain sitä, että moderni budō on jo lähtökohtaisesti historiallisen kehityskulkunsa vuoksi erilainen kuin koryū bugei. Budōlajit tarjoavat kamppailullista liikuntaa, urheilua, filosofista pohdiskelua ja muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta myös hätävarjelutilanteeseen soveltuvia elementtejä, vaikka eivät puhtaasti itsepuolustukseen suuntautuneita lajeja olekaan. Motiivi koryū bugein harjoittelulle nyky-yhteiskunnassa puolestaan löytynee lähinnä historiallisesta mielenkiinnosta vanhoja taistelutaitoja kohtaan sellaisena kuin niitä ko. koulukunnissa nykyään harjoitellaan eli ottaen myös huomioon ja hyväksyen, että suoritusmallit ovat voineet vuosikymmenten tai vuosisatojen kuluessa muuttua.

Populaarikulttuurin markkinoille

Samurait ovat valloittaneet novellien ja elokuvien lisäksi sarjakuvien sivut, piirrossarjat ja tietokonekonsolit alkaen elää omanlaistaan elämää irrallisena siitä historiallisesta todellisuudesta, jossa Japanin soturiluokka aikanaan kehittyi. Samuraikulttuurista on toisaalta jäänyt elämään japanilaiseen nyky-yhteiskuntaan perinteisten taitojen ja taidemuotojen lisäksi erilaisia tapakulttuuriin liittyviä arvoja, kuten *rei* – itsensä hillintä,

kunnioituksen ja kohteliaisuuden osoittaminen sekä yhteiskunnan hierarkisuus. Velvollisuudet muita kohtaan ovat edelleen tärkeämpiä kuin omat henkilökohtaiset halut tai vaatimukset.⁷¹

Moraalisten ja eettisten arvojen korostamisella pyritään tuomaan esille, että kamppailu- tai taistelutaitojen harjoittaminen edellyttää yhteiskunnallista ja moraalista vastuuta, niin opettajilta kuin oppilailta. Toisaalta populaarikulttuurin muokkaamat mallit voivat luoda kamppailuseuroille paineita tarjota potentiaalisille harrastajille sellaista harjoittelua, joka vastaa heidän odotuksiaan. Joka tapauksessa kamppailulajeja markkinoidaan nykyään monilla tavoilla, oli kyse sitten vaikkapa fyysisen tai henkisen kunnan parantamisesta, itseluottamuksen kohentamisesta, turvallisuuden tunteesta, tunteiden hallinnasta tai henkisestä kasvusta.

Viitteet

- 1 Muita budōlajien historiaa Suomessa sivuavia tai käsitteleviä tutkielmia ovat muun muassa Aila Sistosen *Judon joustava tie Suomessa* (1985, uskontotiede), Lauri Holopaisen *Aikido suomalaisessa kulttuurissa* (1991, folkloristiikka), Vilho Kolehmaisen *Vahvaa toimintaa ilman törmäystä – etnografinen kuvaus suomalaisesta ki-aikidosta* (1996, uskontotiede) ja Kai Puustisen *Government's Role in the Internationalization Process of a Sport – a Study of Two Cases* (2000, kansainvälinen politiikka), joka käsittelee jūdōa ja taekwondo.
- 2 Keskeisenä ulkomaisena tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt samuraikulttuurin osalta historian professori Karl Fridayn artikkeleja ja osittain hänen teostaan *Legacies of the Sword. The Kashima-Shinryū and Samurai Martial Culture* (1997) sekä filosofian tohtori Stephen Turnbullin kirjaa *Samurai Warriors* (1991). Serge Mol on kirjoittanut feodaaliajan Japanin painijärjestelmistä alan perusteoksen *Classical Fighting Arts of Japan. A Complete Guide to Koryū Jūjutsu* (2004). Eräs merkittävä osa kamppailulajien tutkimuskirjallisuutta on professori Thomas A. Greenin toimittama artikkelikokoelma *Martial Arts of the World. An Encyclopedia* (in two volumes, 2001). Uskontotieteen professori William M. Bodifordin artikkelit käsittelevät ansiokkaasti muun muassa samuraiden uskonnollisia käsityksiä ja ajatusmaailmaa.
- 3 Friday, Karl. Samurai. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume Two: R–Z*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001a, 514, 517; Koskinen, Kai. *Hontai Yoshin Ryu: Perusteet*. Omakustanne, Jyväskylä 2008, 8.
- 4 Koskinen 2008, 18.
- 5 Friday 2001a, 516; Koskinen 2008, 8; Sinitsin, Aleksander. Samuraiden aika. Teoksessa *Samuraiden aika*. Toimittanut: Toimi Jaatinen, Ronny Rönqvist, Marjo-Riitta Salonieminen ja Mikiko Tokoyoda. Tampereen museoiden julkaisuja 73. Tampereen museot, Tampere 2004a, 35; ks. myös Turnbull, Stephen. *Samurai Warriors*. Blandford Press, London 1991. (1st hardback edition 1987), 18–26.
- 6 Friday 2001a, 517; Ron, Roy. Japan. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume One: A–Q*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001, 192.
- 7 Koskinen 2008, 13; Sinitsin 2004a, 6, 20; Turnbull 1991, 64, 67, 90. Tässä esityksessä japanilaiset nimet on kirjoitettu yleisessä länsimaisessa järjestyksessä eli etunimi ensin.
- 8 Ks. esim. Koskinen 2008, 20–22; Rönqvist, Ronny. Samurailuokka Tokugawa-kauden Japanissa. Teoksessa *Samuraiden aika*. Tampereen museot, Tampere 2004a, 50. Seppukusta ks. myös esim. Sinitsin, Aleksander. Bush-

- idō – soturin tie. Teoksessa *Samuraiden aika*. Tampereen museot, Tampere 2004b, 83–85.
- 9 Ks. esim. Sinitsin, Aleksander. Samuraiaseet ja –varusteet. Teoksessa *Samuraiden aika*. Tampereen museoiden julkaisuja 73. Tampereen museot, Tampere 2004c, 63.
 - 10 Ks. esim. McLelland, Mark (Dharmachari Jnanavira). Homosexuality in the Japanese Buddhist Tradition. *Western Buddhist Review*, vol. 3, December 2001. Available also from internet: www.westernbuddhistreview.com/vol3/index.html ja Tokoyada, Mikiko. Bushidō japanilaisessa kulttuurissa ja elämänmuodossa. Teoksessa *Samuraiden aika*. Tampereen museot, Tampere 2004, 89.
 - 11 Friday Karl. Koryū Bugei, Japanese. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume One: A–Q*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001b, 301; Sinitsin 2004a, 12.
 - 12 Ks. myös Friday, Karl. Budō, Bujutsu ja Bugei. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume One: A–Q*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001c, 56, 58; Mol, Serge. *Classical Fighting Arts of Japan. A Complete Guide to Koryū Jūjutsu*. Kodansha International, Tokyo 2001, 69.
 - 13 Friday 2001b, 301; Koskinen 2008, 31; Mol 2001, 76, 80; Taistelutaidot sodassa ja rauhassa. Teoksessa *Samuraiden aika*. Tampereen museot, Tampere 2004, 70.
 - 14 Friday, Karl. F. Kabala in Motion. Kata & Pattern Practice in the Traditional Bugei. In the publication *Sword & Spirit. Classical Warrior Traditions of Japan. Volume 2*. Edited by Diane Skoss. Koryu Books, Berkeley Heights 1999, Friday 1999, 157, 162.
 - 15 Mol 2001, 70; Taistelutaidot sodassa ja rauhassa 2004, 68–69.
 - 16 Mol 2001, 25, 27, 31–32; ks. myös Koskinen 2008, 27–28.
 - 17 Friday 2001a, 517; Turnbull 1991, 79, 96, 115, 119, 123–124.
 - 18 Friday 1999, 163; Friday 2001a, 518.
 - 19 Amdur, Ellis. Renovation and Innovation in Tradition. In the publication *Keiko Shokan. Classical Warrior Traditions of Japan. Volume 3*. Edited by Diane Skoss. Koryu Books, Berkeley Heights 2002, 146; Beaubien, Ron. Challenges in Observing the Koryu Bugei. In the publication *Keiko Shokan. Classical Warrior Traditions of Japan. Volume 3*. Edited by Diane Skoss. Koryu Books, Berkeley Heights 2002, 91, 97–98; Friday 1999, 164–165; ks. myös Friday, Karl (with Seki Humitake). *Legacies of the Sword. The Kashima-Shinryū and Samurai Martial Culture*. University of Hawai'i Press, Honolulu 1997, 155–160.
 - 20 Friday 1999, 166–167; Hurst, G. Cameron III. Kendō. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume One: A–Q*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001, 250–251; Svinth, Joseph R. Chronological

- History of the Martial Arts. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume Two: R–Z*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001, 813; ks. myös Taistelutaidot sodassa ja rauhassa 2004, 72.
- 21 Vaikka sodankäynti on joukkuekamppailulaji eli ryhmätyötä vanhoissakin koryū bugei -järjestelmissä harjoitellaan yksilökamppailun omaisesti. Jotkut kamppailulajit on siirretty harjoittelussaan varsinaisesta asiayhteydestään dōjōlle tai tarkoitettu alun perinkin vain salille. Harjoittelua tehdään kuitenkin myös hyvin erityyppisissä tiloissa, kuten esimerkiksi puistoissa ja takapihoilla.
 - 22 Amdur 2002, 148–149; Ron, Roy. Swordmanship, Japanese. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume Two: R–Z*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001, 594–595; ks. myös Taistelutaidot sodassa ja rauhassa 2004, 73.
 - 23 Mol 2001, 33–34, 36.
 - 24 Ibid., 11; ks. myös Koskinen 2008, 31.
 - 25 Ks. esim. Mol 2001, 80.
 - 26 Hurst 2001, 251–252.
 - 27 Chang, Iris. *The Rape of Nanking. The Forgotten Holocaust of World War II*. Basic Books, New York 1997, 21; Fuller, J.F.C. *Military History of the Western World. Volume III. From the American Civil War to the End of World War II*. New York, s.a. (unbridged republication of 1957 edition), 136; Sinitsin 2004a, 38.
 - 28 Friday 2001b, 301–302; Malkki, Janne; Marjomaa, Risto; Raitasalo, Jyri; Karasjärvi, Tero; Sipilä, Joonas. *Sodan historia*. Otava, Helsinki 2008, 163–164.
 - 29 Mol 2001, 9, 41–42.
 - 30 Ibid., 42; Koskinen 2008, 30, 34–35.
 - 31 Mol 2001, 223.
 - 32 Ibid., 220–221.
 - 33 Amdur, Ellis. Women in the Martial Arts: Japan. In the publication of *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume Two: R–Z*. Edited by Thomas A. Green. Abc-Clio, Santa Barbara 2001, 699–700; Hurst 2001, 252.
 - 34 Amdur 2001, 700.
 - 35 Friday 2001a, 518; Fuller 1957, 136–137; Koskinen 2008, 16, 22; Sinitsin 2004a, 38.
 - 36 Turnbull 1991, 9, 156; ks. myös Malkki & Marjomaa & Raitasalo & Karasjärvi & Sipilä 2008, 164; Rönqvist 2004a, 53 ja Sinitsin 2004a, 38–39.
 - 37 Friday 2001a, 518; Fuller 1957, 137, 139–140.
 - 38 Mol 2001, 221.
 - 39 Friday 2001b, 302; Svinth, Joseph R. *Getting A Grip. Judo in the Nikkei Communities of the Pacific Northwest 1900–1950*. Electronic Journal of Martial Arts and Sciences, Springvalley 2003, 15–16.

- 40 Malkki & Marjomaa & Raitasalo & Karasjärvi & Sipilä 2008, 162-164; ks. myös Fuller 1957, 143, 146, 165, 168–170 ja Westwood, J. N., *The Illustrated History of the Russo Japanese War*. London 1973, 126.
- 41 Amdur 2001, 699; Forty, George. *Japanese Army Handbook 1939–1945*. Sutton Publishing Limited, Gloucestershire 2002. 1st print 1999, 3, 23, 25; Hurst 2001, 252.
- 42 Hurst 2001, 253; Sasajima, Kohsuke. History of Physical Exercises and Sport in Japan. *Die großen Sportnationen: Leibeserziehung und Sport in der Vereinigten Staaten, Leibesübungen und Sport in der Sowjetunion, Sport in Großbritannien, Geschichte der Leibesübungen und des Sport in Japan*. Geschichte der Leibesübungen Band 4. Herausgegeben von Prof. Horst Ueberhorst. Berlin 1972, 204.
- 43 Konni Zilliacus oli kuvaillut jū-jutsua jo kirjassaan *Japanesiska studier och skizzer* (1896).
- 44 Hancock, Irving. *Dshiu-Dshitsu. ikivanha, päälle 2,500 vuotinen japanilainen ruumiinkasvatus ja harjoitusjärjestelmä. Dshiu-Dshitsu-taistelutemppuja. Japanilaisia hyökkäys- ja puolustustapoja kaksintaistelussa*. Suom. P:n Lindstedtin antikvaarinen kirjakauppa, Helsinki 1905, etusivu, 6, kuvasivu 10, 74; Heikel, Viktor. *Japanilainen voimistelu*. Suom. M. Pennanen. Yrjö Weilin, Helsinki 1905, 9-10; Ks. myös Heikel, Viktor. *Japansk gymnastik*. Waseniuska bokhandeln, Helsingfors 1904.
- 45 Mol 2001, 10.
- 46 Ks. myös esim. Cronholm, Viking. *Jiu-Jitsu. Japanilainen itsepuolustusjärjestelmä* (1910); Sivén, Elis. *Jiu-jitsu opas* (1932), Schönning, Haakon. *Itsepuolustus. Jiu-Jitsu ja poliisiotteet* (1943) ja Salo, Niilo. *Jiujitsukurssi-vihot* (1954).
- 47 Friday, Karl (Prof.). The Historical Foundations of Bushido. [Ref. 21.7.2016]. www.koryu.com/library/kfriday2.html
- 48 Ibid.
- 49 Friday 2001b, 302.
- 50 Ripley, Tim. *Bayonet Battle. Bayonet Warfare in the 20th Century*. Diane Pub Co, London 1999, 82, 131–132; ks. myös Forty 2002, 25.
- 51 Forty 2002, 206, 218–222. Vanhasta kiinalaisesta strategiasta ks. esim. *Jymäyttämisen taito. Strategiaoppeja muinaisesta Kiinasta*. Suomentanut ja toimittanut Matti Nojonen. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2008. Testeistä sotavangeilla iskien kehon anatomisesti herkkiin alueisiin ks. esim. Talonen, Jyrki. *Karaten monet kasvot. Karaten monimuotoisuus ja sulautuminen suomalaiseen liikuntakulttuuriin vuosina 1967–1999*. Turun yliopisto, historian laitos, kulttuurihistorian tutkielma, toukokuu 2002, 189–192.
- 52 Forty 2002, 27; Yuzan, Daidoji. *Budoshoshinshu*. Translated by William Scott Wilson. Ohara Publications, Santa Clarita 2003. 1st print 1984, 28–29. Noin

vuonna 1730 tehty käsinkirjoitettu versio kierteli samuraiperheiden keskuudessa, kunnes teos julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1834 ja uudelleen vuonna 1943.

- 53 Ripley 1999, 130, 249; ks. myös Forty 2002, 94.
- 54 Ripley 1999, 132; ks. myös Ripley 1999, 162, 167.
- 55 Young, Shi; Yin, James. *The Rape of Nanking. An Undeniable History in Photographs*. Edited by Ron Dorfman, Shi Young. 2nd edition. Innovative Publishing Group, Inc. Illinois 1997, 32; ks. myös Ripley 1999, 17 ja Shōzō, Tominaga. Qualifying as a Leader. In the publication Cook, Haruko Taya; Cook, Theodore F. *Japan at War. An Oral History*. The New Press, New York 1993, 42–43.
- 56 Ripley 1999, 82, 131–132; Pistintaistelun ja muun teräasekoulutuksen merkityksestä Japani Keisarillisessa armeijassa ks. myös Forty 2002, 124, 126–127.
- 57 Chang 1997, 6, 48, 86–89, 143–145; Yamamoto, Masahiro. *Nanking – Anatomy of an Atrocity*. Praeger, Santa Barbara 2000, 93; Ripley 1999, 130, 131; ks. myös Young & Yin 1997, 50 ja The History of Toyama-ryū Battōdō. [Ref. 21.7.2016]. www.toyama-ryu.org/history.html
- 58 Shintarō, Uno. Spies and Bandits. In the publication Cook, Haruko Taya; Cook, Theodore F. *Japan at War. An Oral History*. The New Press, New York 1993, 155–158; ks. myös Harumichi, Nogi. Keeping Order in the Indies. In the publication Cook, Haruko Taya; Cook, Theodore F. *Japan at War. An Oral History*. The New Press, New York 1993, 111.
- 59 Ks. esim. Chang 1997, 32, 41, 43, 54, 217–219; Yamamoto 2000, 6-7, 90–93.
- 60 Chang 1997, 54.
- 61 Ibid, 176–178. Erilaisista näkemyksistä ks. esim. Man, Chi-Wei, The Rape of Nanking vs. the Incident of Nanking: a Literature Review. *Momentum*, Vol. 1, Issue 1, Article 9. [Published 18.4.2012]. [Ref. 21.7.2016]. <http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=momentum>
- 62 Documentation Regarding the Budo Ban in Japan 1945–1950. *Journal of Combative Sport*, Dec 2002. [Ref. 21.7.2016]. http://ejmas.com/jcs/jcsart_svinth_1202.htm ; Friday 2001b, 302.
- 63 Bodiford, William M. Religion and Spiritual Development: Japan. In the publication *Martial Arts of the World. An Encyclopedia. Volume Two: R–Z*. Edited by Thomas A. Green. Abc-clio, Santa Barbara 2001, 480–481; Jalamo Ilpo, Talonen Jyrki. *Renkaita vedessä – ajatuksia kamppailutaidoista*. Toim. Tuula Hakkarainen. Omakustanne, Turku 2011, 263, 281.
- 64 Ks. myös esim. Talonen 2002, 46–48, 52.
- 65 Karila, Jukka. Toiminnan kehittyminen. *Stadin sissin kolme vuosikymmentä 1959–1989*. Helsingin reserviupseeripiiri, Sissikerho ry, Helsinki 1989, 13; Levikoski, Yrjö. Ennen kerhotoiminnan aikaa... *Stadin sissin kolme vuosikymmentä 1959–1989* (1989), 10–11. Toiminta on jatkunut Helsingin Sissikerho ry:ssä (1982).

- 66 Koryu.fi. [Viit. 21.7.2016]. www.koryu.fi. Ks. myös Koskinen, Kai. Koryun ja gendaibudon erot (2015). [Viit. 21.7.2016]. www.koryu.fi/artikkelit-Koryunjagen-daibudonerot.htm
- N.B. Olen valmistelemassa laajamittaista tutkimusta yksilökamppailulajien sulautumisesta suomalaiseen liikuntakulttuuriin, joten varsinaista alan kokonaistutkimusta ei siis vielä ole julkaistu. Osa tämän alaluvun teksteistä liittyy Ilpo Jalamon ja Jyrki Talosen tekeillä olevaan kirjaan kamppailulajien taktiikoista. Tiedot koryū bugei -koulukuntien historiasta maassamme perustuvat jyväskyläläisen kamppailulajien ammattiopettajan Kai Koskisen ylläpitämään sivustoon (www.koryu.fi).
- 67 Tässä artikkelissa on ilmoitettu yhdistysten rekisteröintivuosi. Suomen urheilun keskusjärjestön VALOn varsinaisina eli äänioikeutettuina jäseniä budōlajien osalta ovat Aikidoliitto, Judoliitto, Karateliitto (johon kuuluvat myös taidō ja Hokuto-ryū ju-jutsu) sekä Taekwondoliitto. Kumppanuusjäsenenä ilman äänioikeutta ovat laidoliitto ja Suomen Kendoseurojen Keskusliitto, jonka lajivalikoimassa on Zen Nippon Kendō Renmei'n (ZNKR) Kendō, laidō, Jōdō ja Naginata. Jō on 128 cm pituinen sauva ja naginata on pertuskaa muistuttava pitkäteräinen sauva-ase. Suomen ITF-Taekwon-Do ry (1986) on niin ikään luokiteltu VALON kumppanuusjäseneksi.
- 68 Työväen *Urheiluliitto ry:n toimintakertomus* 1979, 85, 89; Vasara, Erkki. Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu. Teoksessa *Suomi Uskoi Urheiluun*. Toim. Teijo Pyykkönen. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. VapK Kustannus, Helsinki 1992, 372–374; Vasara, Erkki. Miljoonan suomalaisen liike. Teoksessa *Suomi Uskoi Urheiluun*. VapK Kustannus, Helsinki 1992, 394, 412, 418–419.
- 69 Budō-termin käytöstä ks. esim. Friday 2001c, 58. Ks. myös Jalamo & Talonen 2011, 280–284.
- 70 Ks. esim. Campagna, John. Aikido: Spiritual Practice, Martial Art and Psychological Paradigm. [Published 13.4.2000]. [Ref. 21.7.2016]. www.philajung.com ; Goldsbury, Peter. (Aikido: Topics discussed are especially the transmission of knowledge across cultures.). [Published 3.12.2007]. [Ref. 21.7.2016]. www.aikiweb.com/forums/archive/index.php/t-12008.html ; Klemola, Timo. Karate-Do. Otava, Helsinki 1988, 138, 140, 142–143; Klemola, Timo. *Ruumis liikkuu – liikkuuko henki. Fenomenologinen tutkimus liikunnan projekteista*. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta Vol. 66. Väitösk., Tampereen yliopisto, Tampere 1998, 63–72, 153–154; Koski, Tapio. *Liikunta elämäntapana ja henkisen kasvun välineenä. Filosofinen tutkimus liikunnan merkityksestä, esimerkkeinä jooga ja zen-budo*. Väitösk., Tampereen yliopisto, Tampere 2000, 174, 179–182, 186, 191, 218, 227–228.
- 71 Ks. myös Tokoyada 2004, 91, 93.